Het fascisme en het nieuwe Italië.

Menschen ist die grosse Lust

Gegeben, dass sie selber sich verjüngen,

Und unbesiegbar gross, wie aus dem Styx

Der Götterheld, gehn Völker aus dem Tode,

Den sie zur rechten Zeit sich selbst bereitet.

Hölderlin: *Empedokles.*

I.

De moeilijkheden die het Fascisme in den laatsten tijd heeft te doorstaan, doen wederom de vraag opkomen, die reeds sedert den aanvang van die beweging bij velen als voornaamste vraag heeft gegolden: is het Fascisme enkel een tijdelijke reactie op een onhoudbaar geworden toestand, zooals Italië dien doormaakte in de na-oorlogs-periode, of bezit het in zichzelf bijzondere moreele of andere geestelijke waarden, die het in staat zullen stellen om, in verschillende vormen, een blijvende rol te spelen in de toekomst?

Een vaste, theoretische kern, waaruit logisch alle uitingen van het Fascisme verklaarbaar zouden zijn, is tot op heden niet gevonden. Trouwens, hoe kan men anders verwachten van een beweging, wier ontstaan te danken was aan een instinctmatige daad van zelfbehoud? Heeft zelfs Benedetto Croce, de groote moderne filosoof, die hoewel zelf geen fascist, toch tegenover de beweging gunstig gestemd is, niet onlangs tijdens een interview verklaard:

Ik wil niet bij voorbaat de mogelijkheid uitsluiten, dat een nieuwe politieke staatsvorm uit de tegenwoordige Italiaansche en Europeesche moeilijkheden geboren zal worden. Het is niet onmogelijk, dat het Fascisme uit zichzelf een politiek systeem schept, dat inderdaad verschilt van het

[p. 381]

liberale systeem. Maar voor het oogenblik zie ik, wanneer ik alles nauwkeurig weeg en overdenk, zelfs niet de eerste ontwikkeling van een nieuw systeem[1].

Hoewel een stroom van artikelen en redevoeringen na het bekend worden van dit interview aan Croce die ‘ontwikkeling van een nieuw systeem’ hebben willen duidelijk maken, valt toch uit al die beoordeelingen van het Fascisme niet veel meer te distilleeren dan dezelfde fraseologie, die de Fascisten altijd aan hun parlementaire tegenstanders verwijten; slechts de frasen zelf zijn veranderd. Luidden ze vóór het Fascisme: ‘vrijheid’, ‘vrede’, ‘gelijkheid’, etc., thans

1) Corriere Italiano 31 Jan. 1924.

klinken woorden als: ‘orde’, ‘plicht’, ‘regeneratie’.

Een geheel ander oordeel werd uitgesproken door Giuseppe Bottai, journalist en fascistisch kamerlid, in een lezing door hem voor enkele maanden gehouden in het Augusteo te Rome, over de toekomst van zijn partij:

Het Fascisme was een instinctieve reactie tegen nihilisme en degeneratie, Maar dit instinctieve element heeft dermate de kern van het Italiaansche volksleven geraakt, dat het, gelijk een zaadje in achtereenvolgende openbaringen zijn bladeren en bloemen voortbrengt, zóó uit zichzelf voortdurend nieuwe vormen zal aannemen. Het Italiaansche volk is wakker geworden en heeft een ziel gekregen. Strijd tegen bolsjewisme en dictatuur zijn de twee eerste verschijningsvormen van het Fascisme. Deze plant zal niet verdorren, en hoewel men deze nieuwe organische ontwikkeling niet volledig kan overzien, is het toch wel zeker, dat het vormen van een moreele en intellectueele elitie de derde bestaansuiting van de beweging zal worden. Het Fascisme heeft nog nauwelijks een begin gemaakt.

Deze twee oordeelen van Croce en Bottai sluiten elkander niet uit, maar zijn toch zoo verschillend gevormd, dat het niet overbodig is, op beide nader in te gaan. Croce zoekt naar een begrip van het Fascisme, en wel in hoofdzaak naar een politiek begrip; Bottai ziet het in levende ontwikkeling, en hèm gaan niet minder sociale en moreele elementen ter harte. Croce is de beoordeelaar, en Bottai de partijman; de eerste analyseert, de tweede gelooft.

Teneinde tot klaarheid te komen over de vraag: ‘wat is de toekomst van het Fascisme in het nieuwe Italië?’ zal het noodig zijn eerst te vragen: ‘Wat wil het Fascisme en wat heeft het bereikt?’, vervolgens: ‘Welke zijn de tendenzen van het nieuwe Italië?’ en ten slotte een synthese tusschen beide antwoorden te beproeven.
[p. 382]
II.

Benito Mussolini zelf heeft herhaaldelijk verklaard, dat het Fascisme een geestelijke beweging is, een geloof, een offer en een plicht. Een beweging zooals deze, die het geheele sociale leven beïnvloedt, zal natuurlijk allereerst stelling nemen tegenover de vraag, welke de positie is van het Gouvernement, de meest vitale vraag voor alle politieke stroomingen in alle tijden. En onmiddellijk komen dan de twee kernpunten van het Fascisme naar voren: het is realistisch en conservatief. Met realistisch wordt niet bedoeld het tegendeel van idealistisch, maar van irreëel, en conservatief is niet een aequivalent voor reactionnair, maar is gebaseerd op die levensbeschouwing, die afkeerig is van de evolutie-leer in haar toepassing op de politiek, en dus geen heil ziet in een onbegrensd uitbreiden der democratische staatsinstellingen. Het Fascisme verlangt dus een sterk, onafhankelijk Gouvernement, zonder zich te bekommeren om axioma's van de

liberale en socialistische staatsleer, en met weinig sympathie voor parlementair stelsel en wetgevende macht à la Monfesquieu. Het Fascisme heeft geconstateerd dat deze axioma's en dit stelsel niet weinig bijdroegen tot Italië's ondergang, en ze dus feitelijk buiten werking gezet. En... o triomf van realistisch inzicht: dit alles met behoud van alle parlementaire vormen, teneinde een reactie te vermijden in moeilijke tijden. Na den moord op Matteotti kon geen der leden van de oppositie tegen de Regeering optreden met den eisch van een ontbinding der Kamer; ook kon het Parlement als zoodanig zich niet tegenover de Regeering stellen als verdediger der volksvrijheden, daar het Parlement in het fascistisch stelsel zelf betrokken is, zij het dan met de capitis diminutio, die allen bekend is.

Bij de spontane wording van het Fascisme is te begrijpen, dat het geen theoretische beschouwing was, die de voorkeur gaf aan een sterke Regeering. Anders moge dit zijn bij de oude Nationalistische partij, waarop wij later terugkomen. Doch het Fascisme had de onmogelijkheid geconstateerd om te regeeren door voortdurende compromissen met een steeds wisselende meerderheid. Na den val van het Ministerie Orlando in het voorjaar van 1919 tengevolge van de onderhandelingen
[p. 383]
te Parijs, welke niet naar de begeerte van het overwinnende Italië schenen te verloopen, hadden in Mei 1919 nieuwe verkiezingen plaats ten tijde van een enorme anti-militaristische strooming: invloeden van Moskou, oorlogsvermoeidheid, geloof aan Wilson en teleurstelling bij den vrede brachten 150 socialisten in de Kamer alsmede ruim 100 leden van de nieuwgestichte Katholieke, zéér democratische partij, de ‘Partito Popolare’, welke allengs onder leiding van haar voortvarenden secretaris, Dom Sturzo, een intransigente houding ging aannemen tegenover alle pogingen der Regeering, een krachtige politiek te voeren. Onder Nitti, die Orlando opvolgde, werd de leer: ‘Liberalität ist Anerkennung’ tot in het absurde doorgevoerd; de Regeering zonder steun van een meerderheid in de Kamer, maar evenredig samengesteld volgens de partijverhoudingen in het parlement, zwenkte volgens de willekeur der sterkste partijen. Ook buiten de Kamers was het land aan anarchie prijsgegeven: oorlogsindustrieën, na den wapenstilstand zonder reden van bestaan, werden voortgezet teneinde de arbeiders aan het werk te houden; stakingen, met bloedige botsingen tusschen arbeiders, politie en publiek waren aan de orde van den dag, zelfs bij openbare diensten als posterijen en spoorwegen werd herhaaldelijk het werk neergelegd; tweeduizend van de achtduizend Italiaansche gemeenten vielen in handen der socialisten: op souvereine wijze decreteerden zij sociale maatregelen die het bedrijfsleven stop moesten zetten, en gedroegen zich zóó zelfstandig tegenover het centrale gezag, dat het scheen alsof het land als in de Middeleeuwen in een ontelbaar aantal kleine staatjes met tyranniek gezag was opgelost; moorden waren aan de orde van den dag; toen tijdens een volksoploop te Bologna enkele officieren waren mishandeld en hunne sabels gebroken, decreteerde de Regeering het verbod voor officieren, om in

het openbaar wapens te dragen: dit was, verklaarde de Regeering officieel, een daad van provocatie tegenover het volk! Woelige betoogingen werden door de Communisten gehouden, en moordtooneelen op groote schaal voltrokken zich te Bologna en Turijn; in verschillende nijverheden verdreef men de patroons uit de fabrieken, die door de Communisten werden bezet; de Regeering duldde alles, omdat zij geloofde in de noodzakelijkheid van een proletarische revolutie en dan liever zag
[p. 384]
dat deze zich ónbloedig in de fabrieken dan bloedig op straat zou afspelen; de Kamers van Arbeid, in alle gemeenten onder socialistische of communistische leiding, hadden zich de regeling van alle bedrijfsvoorwaarden in de industrie en landbouw aangematigd, en, werkend met een overdaad van personeel, in een oneindig bureaucratisch raderwerk, hadden zij een corruptie ontwikkeld en een groeps-egoïsme aangewakkerd, als men in het land nog nooit gezien had1). De Regeering zag werkeloos toe, en, wanneer zij eindelijk tot handelen zou overgaan werd haar reeds geringe spankracht totaal verlamd, doordat enkele van haar leden volgens consequent democratische beginselen geen besluit wilden nemen vóórdat zij overleg hadden gepleegd met de partij, die hen in de Regeering had ‘afgevaardigd’. In één woord, doodende theorie en doodelijker anarchie beheerschten het land, en de tijd scheen niet ver dat, zooals Lenin het openlijk voorspelde, de dictatuur van het proletariaat een voldongen feit zou zijn.

In deze moeilijke tijden kwam een spontane volksbeweging redding brengen. Tijdens den oorlog in 1917, toen de nederlaag van Caporetto een algemeene verslagenheid onder het volk had gebracht, waren het de ‘Fasci di Azione’ geweest, die de nationale gevoelens hadden weten hoog te houden. Thans werden de ‘Fasci di Combatimento’ gesticht, om met geweld de bestaande anarchie te overwinnen. Reeds op 23 Maart 1919 werd door Mussolini de eerste bond van Oudstrijders opgericht, en snel breidde de beweging zich uit. Onder de middenstand die vooral tijdens den oorlog was uitgebreid, onder oudstrijders, studenten, ambtenaren, arbeiders en enkele intellectueelen won zij snel terrein. Mussolini luidde de stormklok in de Popolo d'Italia en ieder die de orde wenschte in het land sloot zich aan bij de cohorten van het Fascisme.

Op 15 Juni 1920 had Giolitti, de oude geslepen radicale leider, de plaats van Nitti als Minister-President ingenomen. ‘Er is een innerlijke tegenstrijdigheid’, zegt Giuliano Balbini in zijn ‘L'Esperienza politica dell' Italia’, ‘een tegenstrijdigheid die tot onmacht leiden moet, in een land dat een liberale
[p. 385]
constitutie bezit maar waar de liberale en radicale partijen een geringe minderheid in het parlement vormen. Tijdens de opkomst van het liberalisme in de 19e eeuw was het schema voor het parlementaire stelsel gegeven: de conservatieve en liberale partijen, beide ongeveer

1)Maurice Pernot: L'Expérience Italienne, Revue-des-deux Mondes, 1 mai, 15 mai, 1 juin, 15 juin 1923.
Domenico Russo: Mussolini et le Fascisme, Paris, Plon 1923, blz. 39 vlg.

in krachten gelijk, en beide staande op den grondslag van de constitutie, volgden elkander op en critiseerden elkanders beleid in een rhythmische orde. Sedert echter nieuwe ordeningen de overhand verkregen van partijen, die òf den klassenstrijd in haar vaandel schreven òf religieuse politiek, werd het evenwicht verbroken, de klove tusschen de partijen grooter en de mogelijkheid tot samenwerken geringer. Nadat het algemeen kiesrecht het gehalte der volksvertegenwoordiging had doen dalen en zelfs bepaalde stands- of groeps-vertegenwoordigingen zich begonnen te vormen, bleef men desniettemin de illusie van het parlementaire stelsel handhaven. De liberale en de radicale partij, in Italië geworden tot partijen van zeer bekwame leiders zonder leden, wisten door hun tact en bekwaamheid de politieke macht in handen te houden. Te dien einde waren onnatuurlijke groepeeringen, wederkeerige concessies, kleurlooze programma's noodzakelijk, teneinde een regeeringsmeerderheid te vinden, die meer door kunstig balanceeren, dan door krachtdadig werken haar positie trachtte te versterken'. Deze kunstmatige meerderheidsgroepeering duurde zoolang, totdat de voortwoekerende democratie naast de evenredige vertegenwoordiging in het Parlement ook die in de Regeering had doorgedreven, en de na-oorlogsministeries in Italië werden geconstrueerd volgens het rationalistische stelsel van evenredigheid volgens de Kamermeerderheid, - een stelsel dat een goed terrein was voor de behendigheid van leiders als Giolitti; maar dat in den grond een zwakheid vertoonde, waartegen het Nationalisme en het Fascisme zich spontaan hebben teweer gesteld.

Men heeft in Italië het Nationalisme vaak genoemd de intellectueele en aristocratische parallelverschijning van het populaire Fascisme. Hoewel deze vergelijking niet geheel juist is, omdat zich onder de nationalistische 'Arditi' tallooze oudstrijders uit arbeiders- en boerenkringen bevinden, is toch het ontstaan van beide richtingen inderdaad wel te zien als in den voornoemden parallel. Als in zoo vele landen, waar een deel van het Liberalisme zich tot Nationalisme ontwikkelde,
[p. 386]
heeft ook in Italië de laatste richting zijn oorsprong in de liberale. Het waren reeds vóór den oorlog economen, die stelling namen tegen de klassiek economische leer van vrijhandel en concurrentie; filosofen als Enrico Corradini die overtuigd waren dat de liberale leer een geestelijke vervlakking en materialisme over het volk had gebracht, en dat het nationalisme met sterke regeering, sterk leger en standen-vertegenwoordiging een werkzaam middel tot regeneratie zoude zijn, en ten slotte poëten als Gabriele d'Annunzio, die zich herauten van het Nationalisme maakten. In intellectueele kringen beleefde het, mèt het Futurisme, een tijdperk van bloei. D'Annunzio, hoewel hij zich evenmin als Barrès in Frankrijk ooit van zijn individualisme kon bevrijden, werd reeds voor den oorlog door de jeugd aangezien als de groote roofridder-minnezanger, of, in Italiaansche traditie, condottiere-cortegiano die de jeugd vóórging op het pad van de enthousiaste

aanvaarding van het Vaderland als de groote eenheid, waarvoor men de woorden Liefde, Offer en Dood in zijn wapenschild schrijft. En hoewel d'Annunzio's opwekking tot het Offer en den Dood vele romantische elementen heeft bewaard uit den tijd van zijn liefde voor Schopenhauer en Wagner, en zich alleen heeft uitgebreid vanuit de grenzen van den pessimistischen individu tot een volksbestaan - toch wist hij een geheel volk mede te slepen in zijn lyrische verrukking. Zijn uur sloeg in den oorlogstijd en tijdens de bezetting van Fiume. Reeds vóórdat het Fascisme tot ontwikkeling was gekomen, hadden de rhythmische homiliën van d'Annunzio talrijke scharen van oudstrijders verzameld, die onder den naam van Arditi d'Italia, met hun symbool: ‘La Fiamma Nera’ (de zwarte vlam; vlam = de hartstocht van het offer; zwart = tot in den dood) gereed stonden, de grootheid van Italië met hun bloed te bezegelen.

Hebben wij het Fascisme genoemd een realistische en conservatieve strooming, het Nationalisme kan men, zonder zijn gezonde elementen te miskennen, meer irreëel en imperialistisch-reactionnair noemen. Het eenzijdig den nadruk leggen op den plicht om zich aan de gemeenschap te geven miskent de persoonlijkheid; het streven naar een pathetischen roem en een chimerische machtspositie kan leiden tot een gevaar voor den vrede. Het Nationalisme is onmachtig geweest de binnenlandsche sociale problemen van Italië zelfs maar onder
[p. 387]
de oogen te zien; tegenover het buitenland heeft het alleen tijdens de Fiume-expeditie eenige resultaten bereikt; misschien dat het na den moord op Matteotti in het binnenlandsche politieke leven nog een rol van beteekenis zal spelen.

In den tijd van Giolitti's ministerie namen zoowel het Fascisme als de beweging der Arditi aanmerkelijk toe. ‘Inplaats van vervreemding tusschen de zonen van één natie willen wij broederschap ontwikkelen, inplaats van anarchie tot orde komen, inplaats van den staat als een samenvoeging van individueele belangen te beschouwen willen wij hem zien als de opperste vereeniging van het algemeen belang’. Dit is in die dagen hun programma en dit is het gebleven. Geweld, volgens den Futurist Marinetti ‘zeer overtuigend als laatste argument in een debat’, was daartoe een geoorloofd middel. De Fascisten aanvaardden het geweld, echter binnen bepaalde grenzen en slechts als middel tot het bereiken van den vrede, die door de communistische troebelen telkens en telkens verstoord was. Volgens hen was de moreele invloed op het publiek van een niet te schatten waarde, wanneer een handvol Fascisten den strijd durfden aanbinden tegen de communistische terreur. De strafexpedities der Fascisten, aanvankelijk slechts op eigen krachten steunend, later door het Ministerie-Giolitti heimelijk gesteund, als krachtdadig middel ter handhaving der binnenlandsche orde, hebben echter, zooals algemeen bekend is, vele malen de grens tusschen het ‘geoorloofde’ en ‘ongeoorloofde’ geweld overschreden.

De moord op Matteotti heeft weder een schel licht geworpen op de

groote moeilijkheid voor een beweging, die als revolutionnair begonnen is, om zich van geweld te onthouden nadat de redenen voor dat geweld zijn weggenomen. Ziehier overigens hoe Mussolini denkt over deze quaestie: ‘Vooral verklaren wij, dat voor de Fascisten het geweld geen zonderlinge gril is; wij plegen geen geweld omdat wij er op belust zijn. Het is geen formule zooals die van “l'art pour l'art”, maar het is een heelkundige noodzakelijkheid. Daarbij mag het fascistisch geweld niet uitdagend zijn. Ieder heeft het recht zijn meeningen te verdedigen, slechts wie van dat recht misbruik maken moeten wij treffen. Wij moeten bovendien altijd ridderlijk blijven. Zooals alle levensuitingen heeft het geweld zekere grenzen en buiten deze grenzen schaadt het diegenen welke het gebrui-
[p. 388]
ken en niet diegenen welke het ondergaan’. De fascisten kunnen er zich tevens op beroepen dat zij slechts hebben gehandeld uit noodweer tegen de communistische terreur. ‘Het fascisme is slechts geweest de gerechtvaardigde reactie van het geweld tegen het geweld’.1) De practijk echter heeft geleerd dat de ridderlijke zelfbeheersching van Mussolini niet altijd door zijn partijgenooten beoefend werd; ja men kan zeggen dat het leiderschap van Mussolini één strijd is geweest tegen dié elementen in zijn eigen partij, die de nieuw gevestigde orde door nieuwe gewelddaden, hetzij opzettelijk, hetzij onopzettelijk hebben verstoord.

Deze leer van het geweld, zooals het Fascisme die voorstaat, heeft twee geestelijke voorouders: het Futurisme à la Marinetti, waarop wij later terugkomen, doch dat wat zijn politiek aangaat, in sterke mate de fascistische tactiek heeft beïnvloed, en niet minder het Communisme van George Sorel. Zooals bekend is heeft de leer van Sorel niet alleen in Frankrijk, maar vooral in Italië vele aanhangers gevonden, en zijn de heftigste volgelingen van Sorel, zooals Mussolini zelf, naar het Fascisme overgegaan. De redenen hiervoor willen wij later onderzoeken. Sorel echter heeft ondubbelzinnig ten opzichte van het geweld stelling genomen. In zijn in 1906 verschenen boek ‘Réflexions sur la violence’ heet het: ‘Je crois très utile de rosser les orateurs de la démocratie et les représentants du gouvernement, afin que nul ne conserve d'illusions sur le caractère des violences. Celles-ci ne peuvent avoir de valeur historique que si elles sont l'expression brutale et claire de la lutte de classe: il ne faut pas que la bourgeoisie puisse s'imaginer qu'avec de l'habileté, de la science sociale ou de grands sentiments, elle pourrait trouver meilleur accueil du proletariat,’ etc.

Gesteund door deze ruime opvatting in zake geweld, konden de fascistische cohorten een ongekende kracht ontplooien. Voornamelijk tijdens de regeering van Giolitti kwamen zij tot ontwikkeling. De wijze waarop zij zich organiseerden, als een leger naast het staatsleger, met eigen kader van officieren en onderofficieren, in strenge tucht en met een speciaal militair reglement, is een ongeëvenaard verschijnsel
[p. 389]
in de moderne geschiedenis. Het land werd in twaalf districten

1)Pietro Gorgolini: Il Fascismo.

verdeeld, elk onder het gezag van een commissaris; het centrale gezag opgedragen aan een raad van vier, waaronder drie generaals. Als uniform werd gedragen een zwart hemd en zwarte muts, grijze broek en sportkousen; de wapens waren een revolver en een flinke knuppel. Later droeg men ook een karabijn en een stalen helm.

De voornaamste artikelen uit het reglement volgen hier:

Art. 2. Het fascistisch leger is in dienst van God en het Italiaansche vaderland en legt den volgenden eed af: ‘In naam van God en van Italië, in naam van allen die gevallen zijn, zweer ik mij uitsluitend en voortdurend te zullen geven aan den bloei van Italië’.
Art. 4. Het fascistisch leger zal Italië dienen in volle zuiverheid, met een geest vol mysticisme, gesteund op een onwankelbaar geloof, beheerscht door een onbuigzamen wil; vol minachting voor het opportunisme en de voorzichtigheid die lafheid is, besloten elk offer te brengen, daar wij weten dat het offer de kracht en de roeping heeft, ons vaderland te redden, te sterken en te zuiveren.
Art. 5. De fascistische soldaat kent enkel zijn plicht; zijn eenig recht is zijn plicht te doen en lief te hebben.
Art. 7. De fascistische soldaat heeft een speciale moraal De gewone opvattingen over het huisgezin, de politiek en de sociale verhoudingen zijn voor hem zonder waarde. Zijn moraal is de eer, zooals de eer de wet was van de ridders uit vroegere tijden, een wet die de volmaaktheid nastreeft, een wet die machtig en streng is, zelfs wanneer zij in strijd is met de geschreven wet die voor haar altijd moet onderdoen.

Dit pathos heeft de Fascisten in staat gesteld te bereiken wat voor hen het heiligst was: de bevrijding van de roode heerschappij.

Hoe men te werk ging om de orde te herstellen, moge het volgende voorbeeld uit Ferrara leeren. Tengevolge van een ultimatum der socialisten had de Regeering eenige fabrieken te Ferrara stopgezet. De Fascisten, vast besloten met geweld deze stopzetting te verhinderen, lieten op een nacht 5000 man van hun troepen langs verschillende wegen en in kleine groepen de stad binnentrekken; des morgens was de stad door het fascistisch leger bezet. De burgemeester weigerde echter zijn vertegenwoordigers te ontvangen. Met 50 Fascisten bestormde daarop de chef der onderneming, de tegenwoordige Minister Italo Balbo, het stadhuis, trad daarop alleen de burgemeesterskamer binnen en verklaarde: ‘Ik ben meester van de stad en deel U mede, dat U vanaf hedenmiddag gas, electrici-
[p. 390]
teit en water zult moeten missen, tenzij U onmiddellijk aan de Regeering telegrafeert, dat de werkzaamheid aan de fabrieken moeten worden voortgezet.’ De burgemeester gehoorzaamde en na drie dagen de stad in alle orde bezet te hebben, vertrokken de Fascisten.

De symbolische kunstbewerking met wonderolie wordt alleen

toegepast op ouden van dagen en vrouwen; ook zag het Fascisme hierin een krachtdadig middel van drankbestrijding: vooral de herbergiers die met minder onschuldige bedoeling hunne gasten tot drinken wilden verleiden, werden op deze wijze ‘gereinigd’.

De groote orde waarmede de Fascisten hunne taktiek uitvoerden kon niet verhinderen, dat hunne gevechten met de Communisten vaak tot bloedige slachtingen leidden: de barricaden-strijd te Florence in Maart in 1921 is in dit opzicht berucht gebleven.

Tegelijkertijd dat tijdens het ministerie-Giolitti de Fascisten in het binnenland regelmatig vorderingen maakten, richtten zich aller oogen op Fiume, waar d'Annunzio met een handvol Arditi de aanspraken van het nationalistische Italië tot werkelijkheid wilde maken. Het zou hier te ver voeren, de lotgevallen van Fiume sedert Italië's toetreden tot de Entente te vermelden; in 't kort zij er aan herinnerd, dat het verdrag van Rapallo tusschen Italië en Joegoslavië, dat 7 Januari 1921 door Graaf Sforza als Minister van Buitenlandsche Zaken in het kabinet-Giolitti werd geteekend, Fiume tot vrijstaat verklaarde, en Bari en Zara, twee zuiver Italiaansche steden, in de macht van Joegoslavië liet. Vanuit nationalistisch en fascistisch standpunt gezien, was dit verdrag een capitulatie tegenover de abstracte beginselen van Wilson's politiek; en hoewel Mussolini later in de Kamer, tijdens de debatten over de ratificatie van het verdrag van Rapallo, in Februari 1922 verklaarde, dit verdrag als een voorloopig accoord met Joegoslavië te willen erkennen, heeft hij toch naderhand als minister door diplomatieke middelen zóóveel bereikt, dat het verdrag totaal herzien werd en Fiume, ‘la città olocausta’, voor het bezit waarvan d'Annunzio en zijn Arditti zooveel geofferd hadden, op 16 Maart 1924 officieel aan Italië werd overgedragen.

De nieuwe verkiezingen van Mei 1921 toonden reeds dat

Italië haar zwaarsten crisistijd had doorgemaakt en op den weg naar herstel van gezondheid was. Voor het Fascisme een hoopvol teeken! Voor de eerste maal nadat het den politieken strijd had aangebonden, bracht het reeds 40 leden in het Parlement Hun aanzien was intusschen zóó gegroeid, dat Bonomi, die in het begin van 1921 Giolitti als Minister-President was opgevolgd, voor korten tijd een wapenstilstand tusschen Fascisten en Communisten tot stand bracht. Voor het Fascisme echter was een wapenstilstand met de Communisten ondragelijk; het kon niet rusten voordat de laatste Communisten ontwapend waren, en zoo begonnen na een week tijds de vijandelijkheden opnieuw, en steeds met een gunstiger uitslag voor het Fascisme.

Intusschen werden de partij-combinaties in de Kamer voortgezet, tengevolge waarvan in Februari 1922 het zwakke kabinet-Facta aan het bewind kwam. Tijdens het bestuur van Facta konden de Fascisten de openbare meening op hun hand krijgen door hun verbreking van de

algemeene staking in Augustus 1922, en dientengevolge hun verovering van de regeeringsmacht voorbereiden.

De socialisten hadden zeer wel zien aankomen, dat de voortgaande ontwikkeling van het Fascisme het einde van hun eigen heerschappij zou beteekenen, en deden in Juli 1922 een vereenigde en laatste poging, om die ontwikkeling te keeren. Zij richtten tot het ministerie-Facta een ultimatum om de actie der Fascisten te doen ophouden, met bedreiging van een algemeene werkstaking door geheel Italië. De Regeering gaf een ontwijkend antwoord en op 31 Juli brak inderdaad de groote staking uit. In dezen strijd op leven en dood tusschen de twee richtingen hebben de Fascisten niet lang geaarzeld. Mussolini gaf aan de Regeering 48 uren tijd om de staking te doen eindigen. Gedurende acht dagen vertoonde Italië nu het beeld van een regelmatigen burgeroorlog; het was de hooge koorts die aan herstel van gezondheid voorafging. Op 3 Augustus werd de socialistische gemeenteraad van Milaan afgezet; Genua, een ander brandpunt van socialistisch drijven, den 9en Augustus bezet; Ancona in een stormloop veroverd door een kleine bende onder leiding van Cesare Rossi, denzelfden, die thans na den moord op Matteotti zoozeer genoemd wordt, - en in acht dagen was de algemeene werkstaking
[p. 392]
overwonnen en het socialisme neergeslagen. De Rubico was overschreden; de weg naar Rome stond open.

Mussolini, steeds met overleg te werk gaande, vroeg thans aan de Regeering nieuwe verkiezingen uit te schrijven, en daar dit geweigerd werd, ging men verder en eischte het aftreden van het ministerie-Facta.

De verdere gebeurtenissen zijn te bekend om er lang bij stil te staan. Op 6 October 1922 had te Milaan, steeds het centrum van actie der Fascisten, een groote fascistische vergadering plaats onder voorzitterschap van Mussolini, waarin werd besloten de regeering desnoods door middel van een staatsgreep in handen te krijgen. Op 24 October werd op een fascistisch congres te Napels de Regeering in gebreke gesteld en gesommeerd om binnen 48 uur de macht aan de Fascisten over te laten. Indien de Regeering weigerde, zou de opmarsch naar Rome beginnen. Zelden werd een omwenteling zóó openlijk en in juridische vormen voorbereid; zelden ook getuigde hij van zulk een scherp inzicht in de te volgen tactiek, en nimmer heeft een omwenteling geweten welk een orde van zaken zij wilde instellen, zooals dit door Mussolini in de October-dagen van 1922 werd begrepen.

Facta was tijdens deze moeilijkheden met zijn ministerie afgetreden op 25 October; doch, nog met de loopende zaken belast zijnde, weigerde hij op de fascistische eischen in te gaan. Op 27 October begon een algemeene fascistische mobilisatie, en werd Rome door 120.000 gewapende Fascisten omsingeld.

Voor den Koning waren deze dagen een periode vol zorg. Steeds er op bedacht, als constitutioneel vorst te regeeren, zag hij zich thans voor het dilemma geplaatst, òf het formeele recht te handhaven en tegen het steeds groeiende Fascisme in te gaan, òf aan de nieuwe strooming de poorten te openen, op gevaar af zijn kroon te verliezen, daar men wèl wist dat het Fascisme in zijn eerste periode sterk republikeinsch gezind was geweest. Doch wanneer hij weigerde het Fascisme te erkennen zou hij evenzeer zijn kroon verliezen en het land bovendien aan een bloedigen burgeroorlog prijsgeven. De Koning koos voor het Fascisme. Op 27 October had Facta den staat van beleg afgekondigd, en aan alle gouverneurs der provincies dit besluit reeds medegedeeld, vóórdat hij het den Koning ter
[p. 393]
teekening had vóórgelegd. Hij heeft aldus den Koning, indien deze er toe mocht neigen, de zaak van het Fascisme te omhelzen, voor een fait accompli willen stellen. Hoewel er inderdaad gevaar in ligt voor een staatshoofd, de richting van één enkele revolutionnaire partij tot de zijne te maken, heeft de Koning toch dezen stap ondernomen. Men zegt, dat het vooral de aandrang van d'Annunzio geweest is, die in dezen den doorslag heeft gegeven. Toen Facta zich bij den Koning vervoegde om 's Konings handteekening op het reeds gepubliceerde besluit omtrent den staat van beleg te verkrijgen, weigerde de Koning zijn handteekening en beval hem, het besluit onmiddellijk in te trekken.

De houding van Facta getuigt van moed tegenover de dreigende overmacht der Fascisten, en al heeft hij de onwettige daad begaan van een besluit te publiceeren zonder 's Konings goedkeuring, men kan niet anders dan billijken zijn geste om door het staatsgezag een omwenteling te bestrijden. Dat het moreele gezag reeds van de regeering was afgegleden en op de schouders van Mussolini gevallen, legde Facta, den formeelen regeerder, niet minder den plicht op, een formeelen tegenstand te bieden. De Koning echter van zijn kant heeft niet zoozeer zich met handen en voeten aan de willekeur van één partij overgegeven, zooals de oppositie het thans wel pleegt voor te stellen, als wel doen gelden een der ongeschreven bevoegdheden van een constitutioneel vorst, de ‘pouvoir médiateur’, een bevoegdheid, reeds door Benjamin Constant als één der voornaamste van het constitutioneel koninklijk gezag aangemerkt: terwille van het landsbelang partijen en machten in een zóódanige verhouding te brengen, dat daaruit de grootst mogelijke harmonie voortvloeit op den grondslag der bestaande machtsverhoudingen.

Na 's Konings weigering voltrokken de feiten zich snel: Mussolini werd telegrafisch ontboden en presenteerde zich op 30 October. Een der meest pathetische oogenblikken in dit emotioneele land was aangebroken. Terwijl de fascistische benden in lange gelederen door de Porta del Popolo Rome binnentrokken, sprak Mussolini, de vertegenwoordiger der meest patriottische Italianen, de woorden: ‘Sire, ik breng U het Italië van Vittorio Veneto en noem mij den trouwen

dienaar van Uwe Majesteit'. Vorst en Fascist vertoonen zich tezamen
[p. 394]
op het balcon van het koninklijk paleis aan het verraste volk en de Fascist spreekt: 'Het Fascisme zegeviert! Ik ben naar de hoofdstad gekomen om aan Italië een Regeering te geven. Binnen enkele uren zult gij niet een Ministerie, maar een Regeering hebben. Leve de Koning! Leve het Fascisme!' Binnen zes uur had Mussolini zijn Regeering samengesteld.

Door dit samengaan van Vorst en Fascist was de Fascio hechter geworden: Staat en éénheidspartij waren samengekomen en schenen een eendrachtig Italië te zullen scheppen.

Het fascisme en het nieuwe Italië.

III.

Men heeft Mussolini genoemd: Un Uomo-Sintesi; een mensch die alle typen in zich vereenigt. Aldus zou hij, de staatsman, de ziener, de denker, de agitator, de kunstenaar, de arbeider - de traditie voortzetten van de groote figuren der Italiaansche Renaissance, die in hun volledige menschelijkheid zoo scherp afsteken tegen het verdroogd specialistendom van heden. Er moge veel persoonlijkheidsvergoding gemengd zijn in de verschillende qualificaties van Mussolini: zonder twijfel werkt er in hem een groote synthetische kracht. Kernpunt van die synthese is de wil, een wil die intuitief weet hoé de ontwikkeling van het politieke leven zich voltrekken moet en hoe zij moet worden geleid; een wil die ernstig is, naar het woord van Confucius, omdat zij wéét, en die daarom aan zijn persoonlijkheid die zekerheid van handelen geeft, die allen met verbazing vervult. Om zulk een kernpunt sluiten zich dan bij dezen begaafden man de andere qualiteiten harmonisch aan.

Zonder hiermede occulte krachten te bedoelen kan men zeggen dat hij is een kosmisch mensch. Er stroomen door hem alle nooden en alle problemen van zijn tijd en met sterken greep geeft hij ze zijn persoonlijke oplossing - Un Uomo-Sintesi. Das Vernünftige ist wirklich und das Wirkliche ist vernünftig - voor hem, en mits hij macht kan hebben om zijn gedachten uit te voeren; macht is voor hem een noodzakelijke levensfunctie, niet de voldoening die buiten de diepere per-
[p. 124]
soonlijkheid omgaat. De moderne problemen *stroomen* door hem heen; hij weet van alle zijden argumenten te vinden, van stelling te veranderen als hij den levensstroom zich ziet verleggen; maar één ding blijft: de macht, brandpunt van zijn wil, hefboom tot realisatie van het betere leven, dat hij vóór zich ziet.

Benito Mussolini werd in 1883 geboren te Predappio, in de Provincie Forli (Romagna), als zoon van een dorpssmid en een onderwijzeres. In het dagboek dat Mussolini voor eenigen tijd publiceerde, noemde hij

zichzelf hard en ruw met neiging tot twisten. Twee neigingen streden om den voorrang: zijn behoefte aan lichamelijke oefening en aan studie. Terwijl hij zich reeds zeer jong in alle soorten van sport bekwaamde, legde hij tevens spoedig het onderwijzersexamen af, en na korten tijd onderwijs gegeven te hebben vond hij het geraden naar Zwitserland uit te wijken wegens te luid verkondigde socialistische theorieën. Zijn vader gaf hem 300 lire mede en de jonge Mussolini zocht zijn geluk in het leven.

De fantasie heeft hier een groote speelruimte om zich voor te stellen hoé Mussolini in zoo korten tijd den weg van rondreizend journalist en grondwerker tot Minister-President gevonden heeft. Welk een man! Men kan niet nalaten bewondering te voelen voor zulk een slagvaardigheid, werkkracht en volharding. ‘Quelle carrière fut plus étonnante que celle de ci fils de forgeon de Romagnol qui se voit à moins de quarante ans par la seule grâce de son audace devenu le dictateur de l'Italie. Son histoire est une épopée de d'Acte’ zegt Jacques Chastenet. Welke leer Mussolini ook aanhangt, hij doet dit met de felheid, en voortvarendheid aan zijn ras eigen. In Fransch Zwitserland, aanhanger van het integrale marxisme à la Sorel, anti-pacifist, anti-democraat, sticht hij een blad waarin zijn leer op heftige wijze wordt verkondigd. Weldra wijst de Zwitsersche regeering hem uit, en zal hij het land niet wederzien dan wanneer hij als fascistisch Minister-President op de conferentie van Lausanne verschijnt. Na zijn uitwijzing zwerft hij door Duitschland en Oostenrijk, zooals velen zijner landgenooten als grondwerker of metselaar zijn brood verdienend, totdat hij in Italië terugkeert en bestuurder wordt van het dagblad ‘Avanti’, het officieel orgaan van de maximalistische socialistische partij. De werkzaamheid die hij
[p. 125]
toen als journalist en redenaar ontplooide, moet reeds van een verbazende kracht hebben getuigd. Toch, hoe vurig voorstander van het socialisme hij in die tijden was, schijnt George Sorel, zijn geestelijke vader, zijn zwenking in meer nationale richting te hebben voorzien. Omstreeks 1910 verklaarde deze van hem: ‘Hij is geen gewoon socialist. Eens zult gij hem ontmoeten, aan het hoofd van een leger, met zijn degen de Italiaansche vlag groetend. Hij is een soort condottierre uit de 15e eeuw’.

Inderdaad is deze innerlijke ommekeer in Mussolini spoedig voltrokken. Het uitbreken van den wereldoorlog was er de aanleiding toe. Vanaf de eerste dagen van den oorlog is hij in volle actie, om te bereiken dat de socialistische partij de deelneming van Italië aan den wereldoorlog zou goedkeuren. In de pacifistische gelederen der socialistische partij stuitte hij overal op tegenstand, en op 25 November 1914 werd hij uit de rangen der socialistische partij gestooten. Het is uit dien tijd dat zijn gedenkwaardige woorden dateeren, gesproken op een vergadering waar hij werd uitgefloten bij het verdedigen van zijn interventie-politiek: ‘Nu hoont ge mij, omdat ge mij nog lief hebt. De tijd echter zal ons zeggen wie gelijk had en

wie ongelijk in dit alles-omvattende vraagstuk, zoo overstelpend als nooit voorheen voor het socialisme is gesteld. Ik verklaar, dat ik vanaf heden geen toegeven zal kennen; dat ik geen achting meer voel voor allen, die in dit tragische uur niet durven spreken uit vrees gehoond te worden door de menigte. Het zijn de laffe zielen, die geen vergeving zullen deelachtig worden'.

Quest'uomo è fuoco: deze mensch is een vuur, oplaaiend en brandend in zijn sterken wil.

Nadat hij nieuwe wegen heeft ingeslagen richt hij een nieuw orgaan op om de openbare meening te beïnvloeden: sedert November 1914 wordt in de 'Popolo d'Italia' dag aan dag met gloed de interventie verdedigd. Het Duitsche proletariaat had door zijn houding in den oorlog hem tot inkeer gebracht. De voorkeur gevende aan nationale verdediging boven internationale verzoening, had het de socialisten der andere landen gewongen hun stelling te herzien, meende hij. Mussolini aanvaardde den oorlog en verwierp de Duitsche overheersching; er bleef voor hem dus geen andere uitweg dan zich met volle
[p. 126]
kracht tegen de Centralen te richten. De internationale, verklaarde hij, bestond niet meer, en men kon er dus in de practijk geen rekening meer mede houden. Het was lafheid over het hoofd te zien, dat duizenden en duizenden arbeiders in de loopgraven doodbloedden, - 'men moet den oorlog accepteeren en tot een einde voeren, glorieus voor het proletariaat'. Het is altijd hetzelfde medeleven met de werkelijkheid, dat wij bij hem aantreffen.

Mei 1915 brengt de deelneming van Italië aan de zijde der Entente, de vervulling van zijn verlangens. Als soldaat neemt hij dienst in het leger. Hij wordt tot korporaal bevorderd, op de dagorder vermeld, doch in de lente van 1916 door een granaatscherf zwaar getroffen, tengevolge waarvan hij maandenlang in een hospitaal verpleegd moet worden. Hersteld, wordt hij uit den dienst ontslagen.

Meer en meer komt thans zijn politieke ommekeer tot uiting. Hij is het, die na den grooten tegenslag bij Caporetto aanzet tot des te grooter weerstand. Hij organiseert de 'Fasci d'Azione', gaat voort zijn vlammende oproepen tot zijn volk te richten in geschrift en met het levende woord. Zijn groote redevoering van 24 Februari 1918 te Rome blijft altijd een voorbeeld van ongebreidelde wilskracht en eerlijkheid:

'Ik vraag, dat er een krachtig man zal opstaan, die moed genoeg heeft om te slaan, en die zonder de minste aarzeling des te harder zal treffen naarmate de schuldigen in positie hooger staan.'

Deze man met een bijna feilloos gezond verstand, doch bezield met een groot ideaal voor zijn land en volk; met toomelooze wilskracht, doch tevens een scherp onderscheidingsvermogen voor de grenzen van de mogelijkheden; niet plooibaar, doch bewegelijk in zijn tactiek, en

onverzettelijk in het bereiken van zijn doel; niet terneergedrukt door tegenslagen, noch verblind door voorspoed; gereed alle persoonlijke verantwoordelijkheden op zich te nemen zonder zich achter parlementaire vormen te verschuilen; zulk een man moèst wel naar voren treden toen het er op aan kwam persoonlijk in de bres te springen temidden der dreigende gevaren.

Welke was zijn weg tot genezing, toen hij de regeeringsmacht in handen had gekregen?
[p. 127]
Ook in Italië zelf is men dikwijls van meening, dat het Fascisme zonder Mussolini niet zou ontstaan zijn, of in elk geval niet zulk een ontwikkeling zou hebben genomen als het thans te zien geeft. Alle symptonen wijzen er op, dat het wel zou zijn ontstaan. De algemeenheid van de beweging in Italië en de gunstige ontvangst bij de openbare meening pleiten daarvoor. Een enkel mensch kan wel zijn volk een oogenblik medesleepen, maar niet voor langen tijd de leiding nemen, als daar in dat volk geen krachten zijn, die aan zijn roepstem beantwoorden. Of het Fascisme zich zoo zou ontwikkeld hebben, als men thans onder de leiding van Mussolini ziet gebeuren, kan men echter gereedelijk met ‘neen’ beantwoorden. Het vermoeden ligt voor de hand, dat het Fascisme in dit geval, na eene overwinning op het Communisme te hebben behaald, zich in talloos vele groepen zou hebben verdeeld, die elkander hardnekkig zouden hebben beoorloogd. Aldus zou hel van partij der orde tot anarchie zijn afgedaald en een spoedigen dood gevonden hebben. De laatste gebeurtenissen in Italië toonen zeer duidelijk, hoe moeilijk het voor den Leider zelfs nu is, de opstandige elementen uit zijn eigen partij in bedwang te houden.

Onze vraag bij den aanvang van dit opstel, of het Fascisme vatbaar is voor ontwikkeling, kan dus reeds voorloopig worden beantwoord met een voorwaardelijk ja, indien Mussolini in staat zal zijn het programma van orde geheel uit te voeren. Thans moet worden onderzocht, wat het Fascisme tijdens de laatste twee jaren heeft bereikt, en welke de geestelijke stroomingen zijn in het nieuwe Italië.

In de jaren van voorbereiding was het Fascisme ongetwijfeld republikeinsch. Ook thans nog zijn er velen die zich afvragen of het niet Mussolini is, die regeert als hoofd van de republiek Italië. Mussolini echter heeft in de Octoberdagen van 1922 gezien, dat de meerderheid van het volk aan het koningschap gehecht was, en dus aarzelde hij niet, het koningschap te bestendigen. Voór dien echter, in Maart 1922, was het Fascisme reeds versterkt door de nationalistische beweging van d'Annunzio, die toen geheel in het Fascisme opging. Nu was het Nationalisme integraal royalistisch, en al is zijn aantal leden klein in vergelijking met die van het Fascisme, zijn intellectueele krachten zijn van een zoodanig gehalte, dat het reeds
[p. 128]

spoedig zijn invloed op de andere kringen deed gevoelen. Men kan niet ontkennen, dat de glans van Mussolini thans min of meer die van den Koning overstraalt... Maar de invloed van den Koning is latent en indirect; doen zich in het Fascisme misbruiken voor als kort geleden aan het licht kwamen, dan sluit zich de nationalistische vleugel van het Fascisme weer nauwer om den Koning te zamen, als vertegenwoordiger van het algemeen belang. Niemand kan voorzien, waar de verschillende zuiveringsprocessen van het Fascisme nog toe leiden.

In zijn oorsprong was het Fascisme niet alleen politiek-republikeinisch, maar ook op sociaal gebied zeer vooruitstrevend. De acht-urige arbeidsdag, medezeggenschap in de onderneming, minimumloon, belasting der oorlogswinsten met 85%, onteigening van grootgrondbezit waren de voornaamste eischen. Op politiek terrein streefde men naar verandering van de grondwet, afschaffing van den Senaat en instelling van bedrijfsraden met publiekrechtelijk karakter. De tijd echter heeft de scherpe kanten van dit programma wel afgeslepen, en de tact van Mussolini doet er het zijne toe, om alleen die punten naar voren te brengen, die inderdaad te verwezenlijken zijn. Heeft hij zelf niet verklaard, dat hij een programma verdedigde, ‘dat kneedbaar is en bewegelijk’? ‘Wij zijn een beweging, geen verzamelplaats van dogma's en onsterfelijke beginselen. Wij zullen regeeren met dat programma dat noodig zal blijken om de stoffelijke en zedelijke welvaart van Italië te verzekeren. Wij gelooven niet aan dogmatische programma's, aan die starre omlijningen die niet in staat zijn de veranderlijke en veelzijdige werkelijkheid te omvatten. Wij zijn sterk genoeg om aristocraten en democraten te zijn, conservatieven en vooruitstrevenden, handelend volgens de wet of tegen de wet, alnaarmate de omstandigheden van tijd, plaats en omgeving zijn, waarmee wij zullen te doen hebben.’

Dit is gesproken ‘zonder schijn van ootmoed’, zooals hij het zelf noemt. Kan men ondanks deze veelzijdigheid van woorden de meening handhaven, dat het Fascisme is realistisch en conservatief? Dit moeten de feiten ons leeren.

Wat heeft het Fascisme tot stand gebracht tijdens de laatste twee jaren?

Het heeft een nieuwen weg ingeslagen met als richtsnoer: ‘Dottrina de vita, Italianità, Stato e Governo forte, Collabo-
[p. 129]
razione delle Classe, Rispetto della religione, Esultazione di tutte le energie nazionale’. Dit tegenover ‘Pessimisme, Internationalisme, Zwakke Staat en Regeering, Klassenstrijd en Anticlericalisme.’

De bereikte resultaten zijn de volgende:

Allereerst heeft het den privaat-eigendom der productiemiddelen verzekerd *niet* uit voorkeur voor een bepaald productiestelsel, maar als

een practische garantie voor de vitale belangen des lands.

Tengevolge van de wet van 3 December 1922 had het Gouvernement van het Parlement het recht verkregen, besluiten uit te vaardigen met kracht van wet, die tot onderwerp zouden hebben: verandering van het belastingsysteem (vereenvoudiging van de administratie en grootere rechtvaardigheid bij de verdeeling der lasten) en vermindering van de staatsfuncties, met verhoogde efficaciteit der vitale organen. Men heeft hier met elkander in verband moeten brengen het belang van het volk in belastingverlaging; van den staat in een evenwichtig budget en een goed-functioneerende administratie; en van de ambtenaren zelf.

Men heeft in deze te onderscheiden de hervorming (= hergroepeering) van de staatsorganen eenerzijds en hun vereenvoudiging anderzijds. Tengevolge van dit alles konden in de periode 3 Dec. 1922-30 April 1924: 65274 staatsambtenaren en beambten worden ontslagen. Voor buitenlanders kan een opsomming van alle veranderingen niet van groot belang zijn; wij noemen als voornaamste: unificatie van de rechtspraak; decentralisatie van functies die tot dan toe in centraal beheer waren geweest en beter tot hun recht kwamen in provincie en gemeente; samensmelting der Ministeries van Financiën en van de Schatkist; van die van Arbeid en Industrie tot het Ministerie van Nationale Economie; liquidatie van alle organen die nog met den oorlog in verband stonden; opheffing van het Ministerie der bevrijde gebieden, en van vele commissies betreffende oorlogspensioenen, spoorwegen en andere openbare werken; opheffing van de staatsmonopolies en daarmede verbonden staatsorganisaties; en tallooze andere maatregelen meer, waarvan men de opsomming kan vinden in het verslag van Mussolini aan het Parlement van 2 Juni 1924.
[p. 130]
Kan men zich reeds verbazen over de voortvarendheid, waarmede al deze veranderingen zijn ingevoerd, niet minder reden tot verwondering is er bij het beschouwen van alle hervormingen op het gebied der belastingen.

Tengevolge van de bezuinigingen bij de staatsfuncties konden de drie directe belastingen reeds aanmerkelijk worden verlaagd; een besluit werd uitgevaardigd om speciaal rekening te houden met persoonlijke omstandigheden bij het invorderen der belasting; twee buitengewone belastingen werden afgeschaft, t.w. die op de oorlogswinsten en op het vermogen; een wisselbelasting werd ingevoerd, en de heffingen op 't zegel (stempel, register, successie, doode hand, hotel-, restaurant- en caférekeningen, openbare vermakelijkheden etc.) opnieuw geregeld; als een triomf voor het Fascisme kan verder beschouwd worden de volledige afschaffing van successierechten voor de familie in de nedergaande lijn.

Leger, vloot en luchtvaart werden op nieuwen voet ingericht. De weermacht was reeds in het begin van den wereldoorlog niet

voldoende uitgerust in vergelijking met die van de andere groote mogendheden; de ervaringen tijdens den oorlog hadden de bewapeningseischen nog opgevoerd; de discipline, die tijdens de periode van anarchie zeer had geleden, moest weder worden hersteld, en onder leiding van generaal Diaz als Minister van Oorlog en admiraal Thaon di Revel als Minister van Marine werden de noodige maatregelen dienaangaande genomen.

De algemeene dienstplicht van 18 maanden werd ingevoerd, de militaire vóóropleiding geregeld, de militaire en industrieele mobiliseering voorbereid met zoo groot mogelijke doelmatigheid, en een uit militairen en burgers samengestelde ‘Opperste Raad van Verdediging’ ingesteld.

In deze summiere opsomming kan men nog noemen de vereenvoudiging in het systeem van belastingheffing, in de werkliedenverzekering, in de spoorwegadministratie, de post en telegrafie, etc.

Tengevolge van deze bezuiniging is het jaarlijksch tekort, dat in 1922: 15 miljard bedroeg, in 1923 tot 2½ miljard teruggebracht.

Buiten deze maatregelen uit krachte van de wet op de volmachten genomen zijn de twee groote resultaten de Lex-
[p. 131]
Acerbo, de hervorming van het kiesstelsel, en de Lex-Gentile, de verandering van het onderwijs.

Er is veel kwaads van de nieuwe kieswet gezegd; men heeft haar genoemd een brutaal wapen van de meerderheidspartij; het einde van het parlementaire stelsel; toch moet men erkennen, dat het niet eenvoudig tyrannieke oogmerken waren, die deze wet hebben in het leven geroepen. Men wist, hoè Mussolini over de waarde van het Parlement dacht: een overtuiging, niet ingegeven door een of andere abstracte theorie, maar door de practische waarde, die het Parlement in het huidige Italië bezat. ‘Het parlementarisme behoort tot het verleden. De Pers heeft het Parlement als stem der natie vervangen’. Gezien in dàt licht is de kieswet een volkomen logisch uitvloeisel van de steeds verkondigde meeningen. Mussolini had in October 1922 het Parlement kunnen ontbinden of opheffen; hij heeft het niet gedaan, om niet in later tijden door een strooming te vallen, die de rechten van het Parlement in zijn vaandel zou hebben geschreven. Bovendien was het Parlement, ook al telde het in die tijden slechts 30 Fascisten, meegaand genoeg om het niet tot het uiterste te laten komen. Om echter dezen voorloopigen toestand te normalizeeren, werd de Lex-Acerbo (genoemd naar den ontwerper) ingevoerd. Had Italië sedert 1919 de evenredige vertegenwoordiging aangenomen, thans werd een methode toegepast, die zonder weerga is in andere landen. Italië werd in 18 districten verdeeld, die tezamen één vereenigd district vormen. De partij, die het grootste aantal stemmen verkrijgt, zal twee derden van

de zetels bezetten (365 van de 535). De overblijvende zetels worden dan evenredig over de andere partijen verdeeld. Aangezien men zeker kon zijn, dat het Fascisme de meerderheid zou behalen, kan men dus deze wet terecht een partij-wet noemen. Zelfs dus al had het Fascisme slechts b.v. één vierde der stemmen, dan zou het toch twee derden der zetels bekomen, indien slechts de andere partijen nog minder stemmen hadden verkregen. De wet werd na heftige oppositie der socialisten aangenomen met 80 stemmen meerderheid in een kamer, waar van de 403 leden slechts 31 tot de Fascistische partij behoorden. De overige leden die vóór stemden moeten wel zeer sterk den druk van het Fascisme gevoeld hebben.

Intusschen is deze wet meer ingegeven door het verlangen,
[p. 132]
eindelijk in Italië een ‘working majority’ te bezitten, dan een der andere partijen den doodsteek toe te brengen. Men moet niet uit het oog verliezen hoezeer het opbruisend temperament der Italianen het samenwerken van vele gelijk-sterke, maar vijandig gezinde partijen bijna onmogelijk maakt. De overtuiging had zich langzamerhand bij menigeen gevormd, dat de schema's van abstracte rechtvaardigheid en evenredigheid doodelijk werkten voor een vruchtbaren parlementairen arbeid. Al was door deze hervorming het overwicht van één der partijen stevig gevestigd, de stem van de oppositie in het Parlement had men geenszins verstikt. De verkiezingen, in Maart 1924 onder eenige pressie der fascistische benden gehouden hadden tot uitslag:

Fascisten 375, Popolari 40, Soc.-Democr. 25, de Soc.-Maximalisten 22, Liberalen 17, Communisten 17, Grondwettelijke Oppositie 12, Republikeinen 7, Gemengd 9.

Hoe paradoxaal het ook klinken moge, door de Lex-Acerbo heeft het Fascisme een gelijkmatige ontwikkeling van het parlementaire leven mogelijk gemaakt.

De onderwijshervorming van Minister Gentile is niet alleen daarom zoo merkwaardig, omdat hier een filosoof zijn theorieën volledig in practijk heeft kunnen brengen, maar vooral ook, omdat hier het Fascisme duidelijk heeft kunnen uitspreken, door welken geestelijken ondergrond het zich gedragen voelt. Juist in deze studie, waar men wil komen tot een vergelijking van het Fascisme met het nieuwe Italië, kan de wet-Gentile een punt van vergelijking bieden. De wet-Gentile is een reactie tegen de mechanische en materialistische oude school, waartegen de moderne paedagogie storm loopt. Evenwel is er tusschen deze en de wet-Gentile groot verschil. Ongetwijfeld hebben de nieuwe paedagogische stroomingen veel zegen gebracht door vrijmaking van de jeugd, erkenning van het initiatief en verbetering van de hygienische en lichamelijke opvoeding. Echter is men ook hier vaak te ver gegaan, niet zoozeer door onvermijdelijke proefnemingen, maar door de uiterste verfijning der opvoedings-systemen, die begrippen als ‘zelfwerkzaamheid, individueele bekwaamheid, socialisatie’ e.d. tot

shibboleth verheffen en daarop alle activiteit toespitsen en doen doodloopen. Deze verfijning, die geheel in de lijn ligt van de democratische strooming met haar tallooze gecompli-
[p. 133]
ceerde systemen, organisaties en instituten, tengevolge waarvan men het werkelijke leven nauwelijks meer kan waarnemen, ontbreekt in de wet van Minister Gentile geheel Haar twee voornaamste punten zijn: vrijlating van de school en geestelijk onderwijs.

Een der tegenstanders van het Fascisme heeft eens gezegd, dat het doelloos was, de nieuwe onderwijswet in haar details te behandelen, wanneer men niet de algemeene beginselen had begrepen. Grooter lof uit den mond van een tegenstander is wel niet te verwachten. Er blijkt uit, dat de algemeene beginselen, waardoor de wet zich laat leiden, inderdaad van belang zijn. Dit is ook het algemeene oordeel van de publieke opinie in Italië, al is de wet zelf niet in alle opzichten populair.

Oud-Minister Gentile, al is hij dan niet in alle opzichten een volgeling van Hegel, heeft in sterke mate den invloed van diens theorieën ondergaan; ook in dien zin, dat alle geestelijke verschijnselen als gevoel, kunst en religie als onvolmaakte openbaringen van de Rede zijn te beschouwen. Als filosoof overtuigd van de noodzakelijkheid, aan het volk het licht van de Rede deelachtig te doen worden, heeft hij het religieus onderwijs op de lagere scholen als een juist middel daartoe gezien. En welke religieuze leer wordt op die scholen onderwezen? Men meende, dat het Katholicisme hiervoor aangewezen was. De gevaren inziende van een neutrale, kleurlooze behandeling van den Godsdienst, heeft Gentile den sprong ondernomen het traditioneele Katholicisme weder in te voeren op de scholen, waarvan het door het anti-clericalisme zoolang gebannen was. Echter heeft hij den band met zijn filosofie daardoor meenen te behouden, dat het onderwijs, volkomen blijvend binnen de grenzen van het dogma, speciaal den nadrukt legt op de symbolische beteekenis der leerstellingen en verhalen. Een paradoxale toestand is hierdoor in het leven geroepen: het Vaticaan, dat slechts met gemengde gevoelens deze invoering van het religieuze onderwijs kan aanzien, wanneer het in het oog van zijn promotor slechts een eerste schrede is om te komen tot het gebied der Zuivere Rede, heeft desniettemin, met het oog op de groote zedelijke waarde voor het volk, met deze verandering genoegen genomen. Niemand weet, hoè de aldus geschapen verhoudingen zich zullen ontwikkelen. De Nationale Regeering, vooral bij monde van
[p. 134]
Mussolini, heeft nooit nagelaten haar grooten eerbied te betuigen voor het Roomsch-Katholicisme, als drager van de geestelijke traditie en als tuchtmeester van het Italiaansche volk. Of deze waardeering echter ook verder gaat en zich uitstrekt tot de religie zelf, heeft de Regeering nog niet doen blijken. Het Vaticaan neemt in dezen een afwachtende houding aan, maar Dom Sturzo, de leider der Partito Popolare, heeft het Fascisme er openlijk van beticht, de Kerk als *instrumentum regni*

aan zijn doeleinden dienstbaar te willen maken. Op de lagere scholen heeft men tevens muziek en teekenen, traditioneel Italiaansch cultuurbezit, ingevoerd.

Een der voornaamste grondslagen van de nieuwe schoolwet is de geestelijke vrijheid. Gentile zelf heeft herhaaldelijk verklaard, dat het Fascisme de geestelijke vrijheid tot richtsnoer van zijn politiek neemt. Hij wordt niet moede, Liberalisme en Fascisme tegenover elkander te stellen. Het Liberalisme zou dan de voorvechter geweest zijn, in een tijdperk van materialistische wereldbeschouwing, van de materieele vrijheid van den empirischen individu, en het Fascisme zou tegen die slechte vrijheid, die tot verarming, onderdrukking en anarchie leidde, een heilzame reactie hebben gevormd; echter zou het de diepste kern van de vrijheidsleer hebben bewaard, en de moreele vrijheid van de geestelijke persoonlijkheid als heilig beschouwen. Een bewijs daarvan zou zijn de regeling van het Staatsexamen in de nieuwe wet. Gentile ziet het in de lijn van democratische sentimentaliteit liggen, wanneer men vóór het Fascisme de examens zooveel mogelijk wilde afschaffen door vrijstellingen, te verleenen naar de punten op de rapporten. Wederom volgens Gentile, waren het de zachte heelmeesters der democratie, die hierdoor de intrigezucht, het egoïsme en de ontevredenheid der massa's wakker riepen. In de wet-Gentile is het Staatsexamen voor alle leerlingen op alle scholen ingesteld, ‘als een heilzame tucht’. De geestelijke vrijheid heeft men hierdoor in zooverre recht doen wedervaren, dat dit Staatsexamen thans dezelfde voorwaarden inhoudt voor de staats- als voor de vrije scholen, iets, dat tot op heden ten nadeele der vrije scholen steeds was geweigerd.

De voorliefde voor de traditie blijkt ook hieruit, dat de kennis van het Latijn verplicht is gesteld voor allen, die
[p. 135]
Universiteit of Hoogeschool willen bezoeken. Het Middelbaar Onderwijs kent drie schooltypen: Ginnasio-Liceo; Instituto Tecnico (niet met onze H.B.S. te verwarren, daar het niet tot de academische studie voert!) en Scuola Complementare. Daarnaast kent men het Istituto Magistrale (Normaalschool) en het Liceo Femminile. Hoewel het religieus onderwijs op de middelbare scholen niet is ingevoerd, en wel in overeenstemming met de leer van Gentile-Hegel, dat de religie slechts het *eerste* stadium is voor den geest om tot de Rede op te klimmen, kan men toch zeggen, dat het middelbaar onderwijs de meeste veranderingen heeft ondergaan door de nieuwe wet. Volgens Gentile was het juist dit onderwijs, dat het meest door het positivisme der 19e eeuw geteisterd was. Herhaaldelijk schildert hij de gevaren, die voor de menschenziel voortspruiten uit de geestelooze feitenkennis en het eenzijdig analytisch onderzoek, en beschrijft hij de vreugde, die de jeugd bevangt dat zij het klassieke onderwijs, deze vorming voor de ziel, heeft terugontvangen.

Een andere reactie tegen de moderne vervlakking is een nieuwe verdeeling der leerkrachten: de leeraren zijn niet meer alleen

aangewezen op het doceeren van één vak en wisselen niet meer van klasse na elk uur van doceeren, maar zij worden meer aan de personen der leerlingen gebonden doordat hun wordt opgedragen, in één klasse verschillende vakken van één groep, als b.v. mathematica, mechanica, physica en chemie te doceeren.

Een maatregel ten slotte, die voornamelijk bij de socialisten op taaien tegenstand stuitte, is de beperking van de leerlingen tot een vastgesteld aantal. Volgens de uiterst-linksche oppositie had Gentile met dezen maatregel de deur gesloten voor allen vooruitgang; volgens den Minister zelf had hij hiermede een einde gemaakt aan den hoogmoed van velen, die hunne kinderen, hoewel zoo vaak slecht gewapend met geestelijke goederen, toch een academische loopbaan wilden doen volgen, met de vernietiging van de rust en het levensgeluk van hunne kinderen tot uitkomst. Voor begaafden uit alle standen, verklaarde hij, zouden de scholen steeds openstaan: strijd tegen de ongebreidelde vrijheid met behoud van de geestelijke vrijheid!

Giuliano Balbini zegt naar aanleiding van de Lex-Gen-
[p. 136]
tile:1) ‘Men kan thans gemakkelijk begrijpen, dat de fascistische revolutie niet op zichzelf moet worden beschouwd, als een episode in onze geschiedenis, maar als de tastbare uiting van een grootere revolutionnaire beweging, die het bewustzijn van het Italiaansche volk radicaal heeft omgevormd en nog voortgaat het om te vormen. De kern van deze ideëele omwenteling is het aanvaarden van een nieuwe geestelijke levenshouding, waardoor het eerste beginsel van de werkelijkheid niet meer is de materieele objectiviteit van het Feit, maar geestelijke synthese in den mensch van Algemeen en Bijzonder...’

Op geheel ander terrein ligt de hervorming van de Locale Administratie. Ook hier heeft het Fascisme zich betoond realistisch en conservatief. Bij tallooze Kon. Besluiten werden geregeld: de classificatie der gemeenten t.o.v. de belastingen; de instelling van Raden van Deskundigen, die aan de Gemeentebesturen van advies moeten dienen; en vooral werd een nieuwe verhouding geschapen tusschen B. en W. eenerzijds en den Gemeenteraad anderzijds: de Gemeenteraad is niet meer het centrale orgaan, vanwaar alle bevoegdheden emaneeren, maar heeft het recht behouden, de groote lijnen van de politiek aan te geven. De instelling van de Raden van Deskundigen (Gruppi di Competenza) vormt tevens een stellingverandering: hadden de gemeentebesturen tot op heden moeten samenwerken met raden, gekozen door de diverse takken van gemeentedienst, raden die er zich niet toe bepaalden, technisch advies te geven, maar zich meer en meer de regeling der dienstvoorwaarden gingen aantrekken: de Gruppi di Competenza zijn door het Gemeentebestuur benoemd en bij uitsluiting gerechtigd het bestuur

1)Giuliano Balbini: La Politica Scolastica del Governo Nazionale, Alpes, Milano, 1924.

van technische voorlichting te dienen.

Een der andere zijden van het Fascisme blijkt uit het feit, dat Italië de ontwerptractaten van Washington betreffende den acht-urigen arbeidsdag geheel heeft aanvaard.

Een duidelijk beeld van de fluctuaties, waaraan het Italiaansche volksleven der laatste jaren is onderworpen geweest, bieden de vakvereenigingen. Onmiddellijk na den oorlog waren
[p. 137]
het veelal de roode organisaties, die de meerderheid der arbeiders tot zich trokken; vervolgens had de (katholieke) Partito Popolare zijn korten tijd van invloed, terwijl na de revolutie van October 1922 alle fabriek- en landarbeiders overgingen naar de fascistische Corporaties.

Het Fascisme heeft in grooten stijl corporatie-politiek willen voeren op den grondslag van de samenwerking der klassen. Zooals het tegenover het onwerkelijk internationalisme der marxistische organisaties stelde de reëele eenheid van het Italiaansche volksleven, zoo ook stelde het de samenwerking der klassen tegenover den klassenstrijd. ‘Geen vijanden in eigen boezem, die de macht van een sterk Italië kunnen verzwakken’. In Genève heeft de samenstelling der Italiaansche corporaties bij de bijeenkomsten van de Conférence Générale du Travail eenige verrassingen bereid! Geen speciale werkgevers- en werknemers-afgevaardigden! Men was zoo aan deze verdeeling gewend geraakt! Het Fascisme echter, met volkomen erkenning van het privaat-bezit van de industrieele *onderneming,* heeft ten opzichte van het *bedrijf* de beide klassen in één corporatie willen samenvatten. Inplaats van verbetering der levensvoorwaarden zou verbetering der bedrijfstoestanden het centrum der besprekingen worden. De mogelijkheid van een algemeene staking, apocalypse van de marxistische leer, werd te niet gedaan door gebiedend voor te schrijven, dat elke provincie haar zelfstandige corporaties moest bezitten. Centrale lichamen, corporaties van de bedrijven in geheel Italië, zouden te Rome zetelen, echter met beperkte bevoegdheid. Geen sprake was er van een economisch parlement, waarmede men zoo had gecoquetteerd in de laatste jaren. Geen gezag buiten het Regeeringsgezag! Voór de revolutie was de invloed van de secretarissen der socialistische of katholieke vakvereenigingen zoodanig toegenomen, dat men aan de secretarissen der fascistische corporaties niet een dergelijke macht wilde toekennen. Zij zagen naast zich door de Regeering benoemd een Gruppo di Competenza voor het bedrijf, om hen te controleeren en binnen de perken van de fascistische tactiek te houden.

Het fascisme en het nieuwe Italié.

IV.

Heeft de corporatieve beweging van het Fascisme geleid tot den klassen-vrede, zooals die door de leiders was voorspeld? In een bijeenkomst van de fascistische Corporaties te Rome op 19 December 1923 verklaarde Mussolini met de hem eigene eerlijkheid, dat het experiment van de fascistische Corporaties, tenminste in de industrie, over het algemeen als *niet geslaagd* moest worden beschouwd. Stakingen en uitsluitingen werden voortgezet als vóór de revolutie; echter slechts op kleiner schaal, - en hoewel C. Rossoni, een der leiders van de corporatieve beweging, de resultaten op andere wijze meende te moeten uitleggen, kon men toch niet volhouden, dat de algemeene indruk van de behaalde resultaten tijdens die bijeenkomst en daarna gunstig was.

Dit kan nauwelijks verbazing wekken: waren het de vertegenwoordigers van het Kapitaal geweest, die in den aanvang gaarne de Corporaties hadden aanvaard, om van de nachtmerrie van klassenstrijd en dictatuur van het proletariaat bevrijd te worden, diezelfde vertegenwoordigers streefden er naar, de corporaties meer op een afstand te houden, toen de relaties eenigszins nauwer waren geworden. Het Kapitaal, dat anoniem is en slechts eigen wetten volgt, schijnt in wezen onvereenigbaar te zijn met de corporatieve gedachte, die hààr eigen wetten wil opleggen op een anderen grondslag.

Tegenover deze voorloopige moeilijkheden is het Fascisme
[p. 256]
thans zoekende naar nieuwe mogelijkheden voor zijn Corporaties. Sommigen willen tot de oude Syndicaten van werkgevers en werknemers terugkeeren, die dan echter niet op het standpunt van den klassenstrijd zullen staan; anderen spreken over publiekrechtelijke bedrijfsorganisaties met verplicht lidmaatschap; weer anderen verwachten van de Gruppi di Competenza doorslaanden invloed. Als men in het oog houdt, welk een zeer radicalen oorsprong het Fascisme op economisch gebied heeft gekend, kan men de mogelijkheid niet uitsluiten dat er nog radicale oplossingen gevonden worden; mits zij echter op zuiver nationaal terrein liggen.

Hoe weinig het Fascisme zich door abstracte voorkeur of tegenzin laat leiden, blijkt wel uit de aandacht, die het wijdt aan de Coöperatie. Met helder oog heeft Mussolini de voordeelen van de verbruiks-coöperatie erkend, die dan ook in korten tijd een groote vlucht heeft genomen. De coöperaties, die zich op den duur tot productie-coöperaties willen ontwikkelen, laten alleen leden van de fascistische partij als hare leden toe, en hebben tevens ten doel de macht van het Fascisme vaster te grondvesten.

De houding van Mussolini tegenover de andere politieke partijen is zeer merkwaardig geweest en kan samengevat worden in de woorden: strijd en onderwerping. Altijd heeft hij de mogelijkheid voor de andere partijen open gelaten, naar zijn kamp over te komen, mits zij zich geheel aan zijn

leiding onderwierpen. Hij wilde aldus het Fascisme maken tot de groote nationale beweging, waaraan ook de bekwaamste mannen van andere partijen zouden verbonden zijn. Te dien einde was zijn ministerie van October 1922 samengesteld uit vier Fascisten, twee Popolari, twee Socialisten, een Nationalist en een Liberaal. De politiek van absorptie echter, die hij op deze wijze wilde inleiden, heeft niet tot haar doel geleid; eerder kan men zeggen, dat, al is de fascistische partij zelf sedert dien toegenomen in ledenaantal, de andere partijen zich meer en meer van het Fascisme hebben losgemaakt. In de Octoberdagen van 1922 echter oefende het een invloed op de andere partijen uit, die alles-overweldigend was. Toch hebben enkele partijen zich van den beginne tegen Mussolini gekeerd. Als wij het Com-
[p. 257]
munisme en het meer radicaal gezinde Socialisme uitzonderen, was de oude Republikeinsche partij van Mazzini niet alleen op practische, maar vooral ook op theoretische gronden van den beginne tegen het Fascisme gekant. Deze partij, die zich inspireert op de beginselen van de Fransche Revolutie en van Mazzini, verklaart bij voorbaat het koningschap en de militaire dictatuur onvereenigbaar met de menschelijke waardigheid. Al mag deze theorie ons verouderd voorkomen als afkomstig van het idealistisch rationalisme der Aufklärung, practisch kan zij nog grooten invloed uitoefenen als het Fascisme inderdaad voortgaat de menschelijke waardigheid met voeten te treden door zijn tallooze gewelddaden. De andere politieke partijen echter zagen spoedig in, dat het Mussolini om de absorptie van hun partij te doen was, en bij alle vormden zich twee richtingen: een, die het Fascisme gunstig gezind was en één, die zich afzijdig wilde houden van of stelling nemen tegenover het Fascisme.

In de partij zelf kon en kan men echter ook van twee richtingen spreken: de eene, die misbruik of in elk geval een te ruim gebruik wilde maken van de macht, die men in handen had gekregen, en wel misbruik door 't zij terrorisatie, 't zij omkooping of afdreiging ter wille van finantieele of politieke voordeelen; deze richting had den ‘Corriere Italiano’, die na den moord op Matteotti van het tooneel verdwenen is, tot orgaan. De andere richting had en heeft tot chef Mussolini, vast besloten de orde in zijn eigen partij en zijn land te bewaren. Alnaarmate Mussolini er in slaagt, zijn eigen partij te disciplineeren, zal zijn positie en de achting die men hem toedraagt, versterkt worden. Dat Mussolini niet voor vèrgaande maatregelen in deze terugschrikt, heeft hij reeds vele malen bewezen; op 12 October 1923 verklaarde hij in een vergadering van den Algemeenen Raad van het Fascisme: ‘Indien het Fascisme weigert mij te helpen in de verwezenlijking van mijn gedachten, zal ik ze verwezenlijken zonder het Fascisme’.

Rabelais heeft ons reeds de oplossing gegeven om te komen tot de verzoening van twee wilde temperamenten, die even krachtig van geest, zich niet aan eens anders leiding wilden overgeven. Zij moesten in steen worden veranderd, om te komen tot een einde van den langen wedijver! Twee dusdanige
[p. 258]

temperamenten kent Italië thans in Mussolini en Dom Sturzo.

Dom Sturzo, Siciliaan van opbruisend temperament, trouw zoon der Kerk en met heilig vuur bezield, om de voorschriften van het Evangelie en van Franciscus van Assisi tot werkelijkheid te maken in het leven der klassen en der volken, - had reeds voor den oorlog op sociaal gebied een groote activiteit ontwikkeld. Toen na den oorlog de Paus het verbod voor Katholieken ophief, officieel aan het Italiaansche politieke leven deel te nemen, achtte Dom Sturzo den tijd gekomen, zijn beginselen ook door middel van de politiek te verwezenlijken. Onmiddellijk na den oorlog was zijn succes ongehoord groot; de door hem gestichte en als secretaris geleide 'Partito Popolare' verkreeg bij de verkiezingen van 1919 onmiddellijk 109 zetels; vooral in het Noorden en midden des lands was de openbare meening op zijn hand. Hadden aanvankelijk alle klassen der samenleving zich onder hem geschaard, na korten tijd bleven de meer democratische elementen over. De katholieke vakvereenigingen kenden een tijd van grooten bloei; Dom Sturzo beheerschte de vorming der kabinetten, zooals vóór den oorlog Giolitti altijd den doorslag had gegeven; met verwante stroomingen in het buitenland, speciaal ook het Duitsche Centrum, werden nauwe verbindingen aangeknoopt om te komen tot de oprichting van een Christelijke Internationale, die, meer opbouwend dan de roode Internationale, aan deze een zwaren strijd aankondigde. De toekomst voor Dom Sturzo en zijn partij scheen verzekerd.

In de latere jaren echter, toen door de socialistische woelingen de staat op zijn grondvesten schudde, heeft Dom Sturzo volgens het oordeel der Fascisten niet voldoende stelling genomen tegen de extremisten. Zeker is, dat zijn democratische gevoelens hem met de meer gematigde socialisten deden sympathiseeren; misschien heeft hij verwacht onder hen een rol van beteekenis te kunnen spelen; wel heeft hij zijn partij altijd van geweld afgehouden, maar hij heeft volgens de Fascisten evenmin voldoende krachtig stelling genomen tegen de anarchie, terwijl zijn extremistische ideeën over rechtvaardigheid hem tot een persoon maakten, met wien moeilijk samen te werken viel.

Scherp, consequent denker, agitator, organisator, strijd-
[p. 259]
baar priester, heeft hij toch zijn invloed zien tanen, toen het Fascisme zich met geweld tegen de gewelddaden der Communisten ging verzetten. Als katholiek priester kon en wilde hij geen geweld goedkeuren. Evenwel, toen de Fascisten aan het bewind waren gekomen, scheen samenwerking zeer wel mogelijk. Beide partijen waren van democratischen huize; op economisch en sociaal gebied liepen hunne programma's veelal evenwijdig; beide stonden met het Katholicisme op goeden voet; twee Popolari werden dan ook tot minister benoemd. Bij de grandiooze allure echter, die onmiddellijk door Mussolini aangenomen werd, herinnerden de Popolari zich hun democratisch programma, en de goede verhouding maakte spoedig plaats voor een gewijzigde

waardeering.

Dom Sturzo zelf heeft zich van den beginne tegen de macht van Mussolini teweer gesteld; zonder twijfel was zijn eigen invloed en die zijner partij op het tweede plan gedrongen. Nadat de fascistische regeering was tot stand gekomen, belegde hij een congres der Popolari te Turijn. Een geste van zelfstandigheid in dien tijd, toen allen in Italië zich zonder meer aan de voeten van Mussolini wierpen. Tot een breuk echter kwam het tusschen beide mannen nog niet.

Deze werd echter geleidelijk voorbereid. In de lente van 1923 stichtte Dom Sturzo een nieuw blad der Popolari: ‘Il Popolo’, omdat hij meende, dat de andere bladen van zijn partij te zeer door het Fascisme beïnvloed waren.

Op het daaropvolgende congres der partij in April 1923 werd een motie van Dom Sturzo aangenomen, dat loyale medewerking aan de Regeering gewenscht was, met behoud van de zelfstandigheid van de partij en zonder verloochening van haar voornaamste beginselen. De leden, die het Fascisme verdedigden, werden uitgefloten.

Onmiddellijk daarop werden de populistische ministers door Mussolini ter verantwoording geroepen, met het gevolg dat zij hun ontslag aanboden.

In Juli 1923 nam Dom Sturzo officieel ontslag als secretaris van zijn partij.

Aldus eindigde het eerste bedrijf in den strijd tusschen de twee mannen met een nederlaag voor Dom Sturzo. Naar het schijnt, heeft het Vaticaan herhaalde malen aan hem doen blijken, dat het een te ijverige en intransigente democratische
[p. 260]
werkzaamheid niet gewenscht achtte. Men heeft dit vaak hieruit willen verklaren, dat de Curie vurig Italiaansch gezind is en de internationale werkzaamheid van den ijverigen priester-leider met leedwezen aanzag. Echter schijnt dit oordeel ongerijmd, waar het Vaticaan vóór alles officieel een neutrale houding moet aannemen. Doch Dom Sturzo wilde dwingen tot partij kiezen vóór of tégen zijn beginselen, en wilde zelfs het Vaticaan daartoe nopen: voor of tegen de integrale democratie, de internationale solidariteit, de vrijheid van de kerk tegenover den staat. Het Vaticaan, dat buiten en boven de partijen staat, scheen van oordeel te zijn, dat Dom Sturzo zijn diep-christelijke beginselen niet op de juiste wijze toepaste, koos geen partij en verloochende min of meer zijn leiderschap.

De aanvallen van Dom Sturzo tegen het fascistisch bewind vinden vooral hun oorsprong in zijn kerkpolitische overtuigingen; voor hem is er een onverzoenbare strijd tusschen staat en kerk, en heeft de staat in alle eeuwen de neiging gehad, de kerk op haar eigen gebied te beperken,

terwijl de kerk den plicht heeft zich daartegen te weer te stellen. Volgens hem maakt het geen verschil, of de staat zich christelijk noemt of neutraal; een christelijke staat bindt de kerk met gouden, de neutrale staat met ijzeren banden. Het gevaar is volgens hem niet uitgesloten, dat Mussolini tot den christelijken staat wil terugkeeren, en aan de kerk diensten bewijzen alleen om haar invloed te gebruiken bij het verwezenlijken van zijn staatsprogramma. De eenig mogelijke houding is volgens hem zoowel voor de kerk als voor de Partito Popolare: afweer; hij eischt volledige vrijheid voor de kerk op haar terrein en roept zijn partijgenooten op, het Fascisme tot het einde te bestrijden.

Uit den aard der zaak hebben de Communisten en extreme Socialisten altijd een strijd op leven en dood met het Fascisme gevoerd. De gematigde Socialisten als di Cesàro en Turati, in den beginne gunstig gezind, zijn echter op den duur van het Fascisme vervreemd. Op ander gebied heeft het Fascisme gebroken met de Vrijmetselarij, waarvan Mussolini reeds in zijn communistische periode een heftig tegenstander was. De Opperste Raad van het Fascisme heeft op 13 Februari 1923 de leden voor de keus gesteld van Fascist te zijn of Vrijmet-
[p. 261]
selaar; de Raad argumenteerde zijn besluit daardoor, dat het onduldbaar was een Fascist onderworpen te zien aan andere besluiten dan die van zijn eigen partij.

Zooals reeds medegedeeld, is de Nationalistische partij in Maart 1923 met het Fascisme samengesmolten.

Het Liberalisme blijft aan het Fascisme nog min of meer gunstig gezind, alhoewel Mussolini van zijn kant weinig sympathie toont voor de partij der individueele vrijheid. Hoewel het Fascisme den verkiezingsstrijd van Maart 1924 geheel alleen heeft gevoerd, heeft het toch de namen van enkele liberalen als Orlando en Salandra op zijn lijsten geplaatst. Wanneer Mussolini van front mocht veranderen zijn hoogstwaarschijnlijk de liberale leiders de eersten tot wie hij zich om medewerking zal wenden, al zal hij weinig van de liberale beginselen overnemen.

Intusschen hebben vele Fascisten zich over de toekomst van hun partij ongerust gemaakt, indien de gewelddaden der vrijscharen niet ophouden. Deze zijn òf gericht tegen individueele personen òf tegen grootere groepen, hetzij van politiek andersdenkenden, hetzij nationale minderheden als Slowenen en Duitsche Tyrolers. Ook functionneert nog steeds de fascistische contrôle van de spoorwegen en andere openbare diensten. Teneinde zoo spoedig mogelijk tot meer normale verhoudingen terug te keeren, iets wat zoowel voor het Fascisme als voor het publieke leven in Italië ten hoogste gewenscht is, hebben eenige Fascisten de partij der ‘Revisionisten’ gesticht. Zij eischen opneming van de fascistische vrijscharen in het leger, beëindiging der gewelddaden, opheffing van de wet der volmachten en einde van de economische contrôle: een programma dus als van de oppositie. Een van de leiders der

Revisionisten was tot voor kort Massimo Rocca. Misschien dat deze zijn persoonlijk belang met het landsbelang heeft verward, misschien dat Mussolini van het Revisionisme nog niet gediend was; in elk geval heeft Mussolini doorgedreven, dat Rocca in Mei 1924 uit de partij gestooten werd. Toch zal Mussolini in de toekomst niet meer op een dergelijk bruuske wijze het verlangen naar normale toestanden kunnen onderdrukken.

De economische toestand van het land wijst wel uit, dat het Fascisme inderdaad heilzaam heeft gewerkt. In het eerste
[p. 262]
halfjaar van 1923 wees het eindcijfer van in- en uitvoer een bedrag van vier millioen ton meer aan dan in dezelfde periode van 1922. In het geheele land heerscht de zoo lang gewenschte sociale orde: nijverheid, handel en landbouw verkeeren in tijdperk van activiteit.

De houding van Mussolini tegenover het buitenland kan eenige ongerustheid baren. Wel is het Fascisme niet openlijk imperialistisch als het Nationalisme, maar in de houding van Mussolini en in de fascistische publicaties kan men vele uitingen vinden, die wijzen op ongeloof in den Volkenbond en wantrouwen in pacifistische beginselen. Mussolini verklaarde eens in de Kamer: 'Ik hecht geen geloof aan een eeuwigdurenden vrede; de verdragen kunnen slechts tijdelijk den strijd schorsen'. Eens ondervraagd door een Amerikaansch journalist, welke zijn houding was tegenover den oorlog, gaf hij een antwoord, dat aan Macchiavelli niet onwaardig zou zijn geweest: 'Zoomin als ik ben een voorstander van den vrede tot elken prijs, zal ik den oorlog tot elken prijs verheerlijken'.

In de fascistische litteratuur vindt men vaak de tegenstelling materialisme-idealisme toegepast op de twee stroomingen van onzen tijd, waarvan de eerste internationale verstandhouding wil aankweeken, de tweede echter de nationale verschillen toespitsen. Voor het Fascisme is de eenheid der volken materialistisch, omdat ze slechts zou beoogen een mechanische eenheid. Evenals het materialisme slechts de mechanische staatseenheid kon zien op den grondslag van een geestlooze psychologie, zou het ook, met abstraheering van de geestelijke verschillen der volken, tot een doodsch stelsel van internationale orde willen komen. Het Fascisme zou daartegen een heilzame, idealistische reactie vormen, en meer rekening houden met de werkelijkheid. Dat het streven naar verzoening en wederzijdsch begrip tevens van idealistischen aard kan wezen, schijnt tot het Fascisme niet doorgedrongen. Men meent, dat een appèl als: 'In deze Meimaand, de maand der roode bloesempracht, de herdenkingsmaand van onze glorieuze intrede in den oorlog, doen wij ook een beroep op Uwe purperen hartstochtelijke liefde voor het vaderland' een weerklank zal vinden van hooger gehalte dan een beroep op de 'abstracte' solidariteit der volken.
[p. 263]
Doordat Mussolini tot op heden aan de binnenlandsche politiek al zijn krachten moest wijden, heeft men thans nog geen gelegenheid, de

1)F. de Homen Christo: Mussolini,

buitenlandsche politiek zich te zien afteekenen. Het erkenningsverdrag met de Sovjet-republieken, inconsequent voor een Gouvernement dat zijn bestaan aan den strijd met het Communisme te danken heeft, wordt verdedigd niet met een beroep op het ‘sacro egoismo’ alleen, maar men wijst op het feit, dat het Fascisme is Italiaansch vóór alles, en dus geen rekening kan houden met interne aangelegenheden van het buitenland.

bâtisseur d'avenir. Paris, Fast, 1923.

Er is één hoofdprobleem in de Italiaansche buitenlandsche politiek: het probleem der emigratie. Het Italiaansche volk, weinig door de leer van Malthus beïnvloed, heeft telken jare een teveel van duizenden, die niet door het Vaderland kunnen worden gevoed. De koloniale politiek van Crispi en Giolitti had tot eén der hoofdoogmerken, voor den stroom van emigranten Italiaansche gebieden te verzekeren. Landverhuizing naar Noord- en Zuid-Amerika heeft langen tijd een voldoende oplossing gegeven. Thans, nu de grenzen der Vereenigde Staten zoo goed als gesloten zijn, zal onvermijdelijk Italië zijn druk op andere landen doen gevoelen. De Levant, oud kolonisatiegebied van Venetië en Genua in de Middeleeuwen, wordt thans wederom aldus beschouwd.

In nauw verband met deze sociale quaestie staat Italië's streven naar de politieke hegenomie. In drie etapes moet deze zich voltrekken: hegemonie over de Adriatische zee, over de Middellandsche zee, over de Latijnsche wereld. Aldus moet de droom van het Roma Aeterna in nieuwen vorm tot werkelijkheid worden.1)

V.

Een afsluitend oordeel over het Fascisme wordt niet alleen daardoor bemoeilijkt, dat de beweging zich nog steeds in ontwikkeling bevindt, maar ook daardoor, dat de meeningen volkomen verdeeld zijn, en de beweging, steeds in nauw contact met de realiteit, talloos vele facetten vertoont. Tenslotte is het aantal intellectueelen in het Fascisme niet zeer
[p. 264]
groot, en degenen die tot een theoretische samenvatting komen, zijn er huiverig voor een stelsel op te bouwen, daar het Fascisme zijn ontstaan te danken heeft aan een spontane ontkenning van vele democratische of socialistische stelsels. Het Fascisme als brandpunt van het nieuwe Italië moet echter vroeg of laat de geesten tot analyse dwingen. Als opvoedingsmiddel voor dit jonge volk, om te komen tot een levend besef van het vaderland, heeft het reeds ver-reikende beteekenis. Verder zijn door den oorlog zóó vele onvolmaaktheden in de structuur van het maatschappelijk leven openbaar geworden, en heeft de oorlog zelf zóó vele wonden geslagen, dat de oude politieke routine volmaakt onvoldoende bleek en men aan krachtige maatregelen en een nieuwe levenshouding behoefte had.

Mussolini zelf heeft het Fascisme een geestelijke beweging genoemd. Volgens hem is de tragische klove tusschen Cultuur en Volk voor de eerste maal door het Fascisme overbrugd. Hij spreekt van discipline, plicht en offer. Hij is een idealist, en wel van dàt type, dat niet tot weekheid ontaardt: hij heeft geloof dat het Italiaansche volk de kracht

bezit de harde levenswerkelijkheid onder de oogen te zien, en geen behoefte heeft aan de pijnstillende middelen der demagogie. Volgens hem bracht het Fascisme deze omwenteling: een mechanisch materialisme, dat als toevlucht voor de ziel tot noodzakelijke aanvulling had een irreeël utopisme, werd gedood, en vervangen door een levensaanvaarding, waarin alle geestelijke waarden hare erkenning vinden.

Dikwijls echter heeft Mussolini verbaasd door zijn weergaloos cynisme in de beoordeeling van menschen. In een voorwoord dat hij geschreven heeft bij zijn studie over Macchiavelli, verklaart hij herhaaldelijk en met de meeste scherpte, dat alle oordeelen van den Florentijn over de lafheid, de wreedheid, de ondankbaarheid en omkoopbaarheid van het volk nog steeds hun volle waarde bezitten en dat men het volk nog steeds op dezelfde wijze moet regeeren. Daar dit wantrouwen in volstrekt contrast staat tot het geloof, dat hij herhaalde malen heeft uitgesproken, was het de meening in Rome, dat hij in zijn voorwoord bij ‘Macchiavelli’ speciaal dié medewerkers had willen treffen, die in het Fascisme meer zagen een middel tot eigen macht, en die in de maand
[p. 265]
Juni 1924 ten val zijn gebracht. Misschien echter dat het Mussolini's genie is, dat hem zijn tegenstrijdige meeningen onverzoend naast elkander doet plaatsen.

Een beweging als deze, die subtiel is als de ontwikkeling van het leven, en zich niet laat verstikken door abstracte ideëen, is in den aanvang van deze studie realistisch genoemd. Evenzeer is zij conservatief genoemd; niet in tegenstelling tot vooruitstrevend, een tegenstelling die in het moderne leven zijn waarde heeft ingeboet, maar in dien zin, dat zij de eenheid van een volk ziet in de onafgebroken keten der opvolgende geslachten, en in haar handelingen geleid wordt door iets hoogers dan de ephemere belangen van een groep. Zij heeft een einde gemaakt aan de demagogie, die voor een schotel linzen het eerstgeboorterecht der natie verspeelde. Wanneer men de blinde begeerten naar geld en genot overwint, duidt dit reeds op een gezond worden der instincten; de overgang tot orde en tucht is een einde van het grove egoïsme; en wanneer men arbeidt voor de komende geslachten wijst dit op een groote ideeële kracht.

Romolo Murri heeft het Fascisme genoemd de levende synthese van alle bruikbare krachten, die het Italiaansche leven heeft gekend: vrijheid en discipline, traditie en creatie, religie en vrije wetenschap, Italië en menschheid. Alvorens wij een zoodanig diepe en vruchtbare synthese volledig kunnen erkennen, willen wij het Fascisme aanvaarden als een levende strooming van reeële, opbouwende krachten, en in den Fascist zien den mensch niet met een speciale theorie maar met een nieuwe geesteshouding. Hiertoe willen wij echter het geestelijke leven van het nieuwe Italië nader beschouwen.

De veranderingen die het Europeesche politieke en geestelijke leven doormaakt in deze tijden, hebben reeds hun voorboden gehad sedert het einde der vorige eeuw. Nergens echter is het nieuwe leven zóó spontaan-vulkanisch tot uitbarsting gekomen als in Italië. In het algemeen heeft de verhoogde levensspanning en het verdiept geestelijk bewustzijn dat de Europeesche jeugd kenmerkt, zich baan gebroken in twee richtingen, een internationaal-humanitaire en een nationalistische richting. Vele landen zijn verdeeld; nergens echter
[p. 266]
als in Italië is men zóó spoedig en zóó radikaal van de eene richting in de andere vervallen. De algemeenheid van dezen overgang pleit weinig voor den critischen geest van het Italiaansche volk en zal dan ook wel in weinig andere landen navolging vinden.

Het zou echter onjuist zijn over het hoofd te zien, dat het Italiaansche volk met al deze schommelingen een tijd van ontwikkeling doormaakt, die schijnt uit te loopen op een sterker nationale structuur en grooter nationaal zelfbewustzijn, dan men voor den oorlog gekend had. Ook in deze is die nationale beweging alleen door Italiaansche toestanden bepaald: na de éénwording van Italië was het woord van Cavour slechts té waar, dat men Italië had gemaakt en men thans de Italianen moest vormen. Onder de vermogende klassen heerschte een vaag internationalisme, onder de andere een vurig lokaalpatriotisme of de leer van den klassenstrijd; de gevolgen van eeuwenlange vreemde overheersching en verdeeling in kleine staten konden niet met één slag ongedaan worden gemaakt. De worsteling van het Italiaansche volk om zijn eigen ziel te veroveren heeft aanleiding gegeven tot de tallooze crisissen der laatste jaren. Dat een algemeene volksbeweging als het Fascisme ontstaan is, vindt ook in deze omstandigheden zijn grondslag, en het is dus een onzeker ondernemen, deze beweging zonder meer in andere landen te willen overplanten.

Deze tijd is er een van zelfbezinning, een hernieuwd vragen naar de bestemming des menschen, een vraag die door het materialisme en bij de algemeene vervlakking zijn waarde scheen verloren te hebben. Terzelfder tijd dat het Italiaansche *volk* tot zichzelf keert, is daar de figuur van Luigi Pirandello, wiens drama's in diepste analyse uitbeelden den strijd der *personen*, zich tot persoonlijkheden te concentreeren; een nerveuze, gecompliceerde strijd van personen, die door het materialisme hun evenwicht, hun eenheid van wil, hunne moreele banden hadden verloren.

Heeft niet reeds de geniale Vico de geschiedenis der menschheid verdeeld in een religieuze, een heroïsche en een burgerlijke periode, met als kenmerk resp. de zang, het symbool, en de deugd? Weinig had hij voorzien dat de Fascio zoude herleven om als symbool te dienen van een
[p. 267]
andere concentratie; niet alleen die van standen en provinciën, maar vóór

alles van geestelijke krachten, van de eenheid van ziel van een volk.

Ongetwijfeld heeft de filosofie van Bergson er toe bijgedragen, den geestelijken inhoud van de intellectueelen te verdiepen en te verlevendigen. Als hun eigenlijken voorlooper zien de Fascisten een tegenhanger van den Franschen Paul Adam, den schrijver en filosoof Oriani, den schrijver van de ‘Rivolta Ideale’, die op het einde van de vorige eeuw in de bres sprong voor een heroïsche levenshouding, en eenzaam stierf, niet begrepen door een ingeslapen volk. Als ‘gangmaker’ voor de opleving heeft gediend de futurist Marinetti, die in zijn tallooze geschriften en proclamaties, geschreven in sonore, beeldrijke fanfares de verheerlijking zingt van den levenswil, en de aanvaarding van het moderne industrieele leven in de kunst, doch thans in het kunstleven zijn invloed ziet tanen. Zooals ik reeds zeide, is de invloed van d'Annunzio bijna geworden tot dien van een profeet en godsdienststichter, een tweeden Orpheus, die door betooverend rhythme zijn volk tot den innerlijken vrede brengen wil. Ook is reeds gesproken van den invloed, dien George Sorel ongewild op het nieuwe Italië heeft uitgeoefend. De communisten verklaren het overgaan van zoovelen uit het Communisme naar het Fascisme voor verraad; Giuliano Balbini echter vermoedt, dat de mythe van Sorel: de algemeene staking en dictatuur van het proletariaat, niet den brandenden werkelijkheidszin van Mussolini en zijn volgelingen kon bevredigen, en dat hun practische zin hun raadde, voor de mythe van Sorel te kiezen de idealen der Fascio. Echter heeft de Fascio de strijdbaarheid en den haat tegen de formeele democratie overgenomen, die het Sorelisme kenmerkte.

Als politiek theoreticus was reeds voor den oorlog de nationalist Enrico Corradini bekend. In zijn boek: ‘L'Unità e la potenza delle Nazione’ brak hij geheel met de democratische theorieën van zijn tijd. Vol minachting voor de utopieën van het socialisme, en in vurigen wil zijn volk van de materialistische vervlakking te bevrijden, wilde hij het Nationalisme oprichten als voorwerp van mystiek geloof. In zijn oog was de moderne historie slechts een geschiedenis der decadentie: geloof, heroïsme en kunstgevoel hadden
[p. 268]
plaats gemaakt voor anarchie, commercialisme en vervlakking. De mythe in Plato's ‘Staat’, de decadentie van eerzucht tot geldzucht, schijnt hem hier beïnvloed te hebben. De irrationeele aanvaarding van de Natie als boven-menschelijke grootheid zou weder onder het volk brengen de diepe siddering, die de menschen bevangt bij het aanschouwen van het Mysterie.

Op dezen grondslag bouwde hij zijn politieke leer aldus uit: de eenheid van de Natie en van den Staat was sedert de Fransche Revolutie door drie machtige stroomingen ondermijnd: het Liberalisme, de Democratie en het Socialisme. Het Liberalisme zag in de samenleving slechts een willekeurige samenvoeging van individueele belangen; de Democratie legde den nadruk op de rechten der groepen tegenover de gemeenschap en niet omgekeerd; het Socialisme verdeelde de Natie in twee

onverzoenlijke groepen. In de plaats van synthese had men dus gekend de doodelijke antithesen: individu-individu en individu-staat; gemeenschap-staat en klasse-klasse. De weg tot genezing was de aanvaarding van de levenwekkende antithese: Natie-Natie, en Corradini beschreef, als ook Marinetti het op zijn wijze gedaan had, den oorlog als de grootste kracht tot regeneratie der volken. Zonder twijfel is de principieele tegenstelling tusschen de staten onjuist en ongewenscht, en kan men Corradini in dezen niet volgen, al heeft hij in de binnenlandsche politiek een verfrisschenden invloed uitgeoefend.

Buiten de fascistische beweging als zoodanig staat Benedetto Croce. Zijn beteekenis als litterair essayist en filosoof is te groot, om hem in deze studie met korte woorden te beschrijven. Zijn studies over Hegel, speciaal over het eeuwige en tijdelijke in Hegel's filosofie, zijn aanvaarding van Hegel's ontwikkelingsleer in de wereld der begrippen, maar zijn verwerping van die leer voor natuur, kunst, religie, sociologie en alle andere niet onmiddellijk-redelijke levensgebieden, heeft ook een bres geschoten in de doodelijke dialectiek der geschiedenis, zooals die door volgelingen van Marx werd uitgebuit tot revolutionaire actie.

Gentile, geestverwant van Croce en schepper van de nieuwe onderwijswet, ziet in het Fascisme een synthese van de oud-Romeinsche, republikeinsche burgerdeugd, en het ge-
[p. 269]
loof dat het keizerlijke Rome van Vergilius bezielde: de Pax Romana, het aardsche paradijs, droom ook van Dante, Pomponius Laetus, Vico, Mazzini; een synthese van rechtvaardigheid en liefde. Roma Aeterna, de groote organiseerende cultuurmacht van het Italiaansche volk, zou hier zijn nieuwste ontwikkeling hebben gevonden.

Het Fascisme is niet een samenzwering der Bourgeoisie om op nieuwe wijze de onderdrukking van het Proletariaat voort te zetten; evenmin een afval en ontrouw van het Proletariaat; en men kan het niet gelijkstellen met het integrale Nationalisme, maar het is een samenwerking van vroegere elementen uit het Nationalisme, het Liberalisme en Socialisme, om op nationalen grondslag een nieuw leven op te bouwen.

Zullen de slechte elementen van het Fascisme dien arbeid niet storen, en aan de beweging een spoedig einde bereiden? Hier zijn wij tot ons punt van uitgang teruggekeerd: is het Fascisme een tijdelijke reactie, of bezit het in zichzelf waarden, die het in staat zullen stellen een rol te spelen in de toekomst?

De analyse van het Fascisme heeft ons geen antwoord kunnen geven. Te vele schommelingen vertoont het leven van dezen tijd. Om een antwoord te vinden, hebben wij het Fascisme in verband moeten brengen met het moderne Italië: de beweging waarin het Fascisme zijn oorsprong vindt is zonder twijfel een ontwikkeling voor de toekomst. De vormen mogen wisselen: Mussolini kan het Fascisme verloochenen; de oppositiepartijen kunnen het omverwerpen; duizend andere mogelijkheden zijn denkbaar;

elke politieke formatie is verwondbaar, maar de geestelijke concentratie van Italië is zeker van de toekomst; Roma Aeterna zal in staat zijn nieuwe levensvormen voort te brengen.

Al is het Fascisme zuiver Italiaansch, de beweging waaraan het zijn oorsprong dankt, kan men als een universeele strooming kermerken. Echter moet hier onderscheiden worden. Het Bolsjewisme, de andere politieke kracht van dezen tijd, wil uit zijn aard en principe zich uitbreiden over alle landen en maakt nog immer actieve propaganda voor zijn utopie. Het Fascisme echter, al moge het er zich over verheugen wanneer analoge stroomingen buitenslands opkomen, houdt
[p. 270]
zich buiten elke inmenging; het is zuiver Italiaansch en wil dan ook niet vereenzelvigd worden met een militaire dictatuur of een anti-semitische beweging die zich fascistisch noemen.

Het Fascisme zonder meer naar andere landen over te planten kan niet tot organische ontwikkeling van het staatsleven leiden. Echter kan zijn invloed in Europa meer indirect zijn: misschien niet onjuist te vergelijken met die van de Action Française in Frankrijk. Het punt van vergelijking is dan het volgende: het aantal directe aanhangers blijft zeer beperkt; de democratische staatsinstellingen blijven behouden; maar de indirecte invloed ter bestrijding van anarchistische uitwassen der vrijheid kan onberekenbaar zijn. Niet de staatsinstellingen, maar het moreel der staatsburgers ondergaat aldus een wijziging.

Inderdaad heeft elk volk de behoefte zich van tijd tot tijd te verjongen, vooral wanneer het het bedenkelijke symptoom gaat vertoonen, met dorre cijferkunst slechts hardnekkig het zuiver materieele groepsbelang te behartigen. Nooit zijn volken ontevredener geweest dan wanneer ze slechts voor het materieel belang oog hadden, zelfs wanneer aan hunne begeerten ruimschoots werd voldaan. Geestelijke tucht als van het Fascisme moet in dien zin zelfs tot de meest achterlijke landen doordringen, en kan er dan toe bijdragen, de platheid, het gebrek aan levensvreugd en levensspanning te overwinnen, die altijd de gezellen zijn van het materialisme.

In den vorm echter is het Fascisme zuiver Italiaansch, zóó, dat het schijnt alsof Carducci zijn komst voorzien heeft, toen hij dichtte in zijn ‘Piemonte’:

e alla voce che gridava:

‘Italia, Italia’ -

ai pigri cuori, ai dissueti orecchi:

‘Italia, Italia’ respondeano l'urne

d'Arquà e di Ravenna.